

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛТАВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. Г. КОРОЛЕНКА

ЕКОНОМІКА ТА ПЛАНУВАННЯ
ПІДПРИЄМСТВА В ТУРИЗМІ

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

для організації практичних занять та самостійної роботи
студентів спеціальності 242 Туризм

Полтава
2021

УДК 338.486.2(075.8)

E45

Рекомендовано до видання ученою радою університету полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка 28 січня 2021 р., протокол № 8.

Рецензенти

Федій Олександр Анатолійович, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри географії та методики її навчання Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка;

Шаравара Роман Іванович, кандидат економічних наук, доцент, професор кафедри правознавства та фінансів, перший заступник директора з науково-педагогічної роботи Полтавського інституту економіки і права ЗВО «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

E45 **Економіка та планування підприємства в туризмі: навч.-метод. посіб. для організації практичних занять та самостійної роботи студ. спец. 242 Туризм /** уклад. Б. О. Шевченко. Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2021. 60 с.

Навчально-методичний посібник підготовлено на основі програми курсу «Економіка та планування підприємства в туризмі», містить навчальну програму курсу, структуру навчальної дисципліни, плани практичних занять, питання для самостійного опрацювання, практичні завдання, список рекомендованої базової та додаткової літератури.

Для студентів спеціальності 242 Туризм, першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, денної та заочної форми навчання.

© Б. О. Шевченко, 2021

© ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2021

ВСТУП

Навчальна дисципліна «Економіка та планування підприємства в туризмі» являє собою освітню компоненту, що досліджує процеси та явища, які відбуваються в період виробництва та реалізації туристських продуктів.

Основною метою викладання дисципліни «Економіка та планування підприємства в туризмі» є формування у студентів економічного мислення і системи спеціальних економічних знань у галузі управління господарсько-фінансовою діяльністю туристичних підприємств, опанування необхідними практичними розрахунково-аналітичними навичками економічного обґрунтування управлінських рішень.

Предметом вивчення дисципліни є економічні відносини на рівні підприємств готельної, курортної та туристської сфери, які виникають та розвиваються в процесі виробництва, розподілення, споживання туристських продуктів та послуг, що призначені для задоволення потреб споживачів.

Навчальна дисципліна «Економіка та планування підприємства в туризмі» вивчає механізм дії та використання основних економічних законів стосовно туризму, проблеми задоволення потреб та бажань людей мандрувати, відновлювати свої сили за допомогою активних форм туристської діяльності.

Об'єктом курсу є туристське підприємство, господарський механізм його діяльності як сукупність організаційно-економічних форм та методів, за допомогою яких здійснюється туристська діяльність; особливості механізму формування ціни на послуги та планування діяльності підприємств туристської індустрії.

Важливим елементом оволодіння знаннями та навичками в час, вільний від обов'язкових навчальних занять, є *самостійна робота студентів*. Остання сприяє формуванню практичних навичок роботи студентів зі спеціальною літературою, орієнтує їх на інтенсивну роботу, критичне осмислення здобутих знань та глибоке вивчення теоретичних і практичних проблем індустрії туризму і гостинності, чим підвищує якість професійної підготовки управлінських кадрів.

Методичні вказівки призначені для організації самостійної роботи студентів при вивченні дисципліни «Економіка та планування підприємства в туризмі».

Навчальна програма дисципліни «Економіка та планування підприємства в туризмі»

1. Мета вивчення навчальної дисципліни: формування у студентів економічного мислення і системи спеціальних економічних знань у галузі управління господарсько-фінансовою діяльністю туристичних підприємств, опанування необхідними практичними розрахунково-аналітичними навичками економічного обґрунтування управлінських рішень.

2. Передумови для вивчення навчальної дисципліни: базові шкільні предмети: «історія України», «економіка», «математика», «англійська мова», «людина і світ»; навчальні дисципліни освітньої програми: «Математика з основами математичної статистики», «Економічна теорія».

3. Очікувані результати навчання з дисципліни:

За результатами вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

1. Відтворювати знання з основ теорії і практики управління виробничою діяльністю, плануванням, кадровим забезпеченням і аналізом діяльності підприємства в туризмі.

2. Інтерпретувати у взаємозв'язку економічні явища і процеси у різних формах їх впливу на діяльність туристичного підприємства.

3. Обчислювати і оцінювати кількісні і якісні показники діяльності туристичного підприємства.

4. Співвідносити значення показників функціонування туристського підприємства з нормативним вимогам до якості продукції і її стандартів в туристській індустрії.

5. Використовувати сучасні методи моніторингу ринку туристських послуг.

6. Аргументувати прогнозні тенденції змін у економічному, політичному і соціальному середовищі функціонування туристського підприємства.

7. Оцінювати ризики виробничої діяльності і презентувати їх у показниках динаміки витрат і доходів підприємства в туризмі.

4. Критерії оцінювання результатів навчання з дисципліни:

Сума балів, накопичених студентом у процесі вивчення навчальної дисципліни	Рівень досягнення студентом запланованих результатів навчання з навчальної дисципліни
90-100	Студент відтворює знання з основ теорії і практики управління виробничою діяльністю, плануванням, кадровим забезпеченням і аналізом діяльності підприємства в туризмі; інтерпретує у взаємозв'язку економічні явища і процеси у різних формах їх впливу на діяльність туристичного підприємства; обчислює кількісні і якісні показники діяльності туристичного підприємства; співвідносить значення показників функціонування туристського підприємства з нормативним вимогам до якості і стандартів в туристській індустрії; використовує сучасні методи моніторингу ринку туристських послуг; аргументує прогнозні тенденції змін у

	економічному, політичному і соціальному середовищі функціонування туристського підприємства; оцінює ризики виробничої діяльності і презентує їх у показниках динаміки витрат і доходів підприємства в туризмі
75-89	Студент демонструє високий рівень сформованості професійних компетентностей; без помилок відтворює зміст теми, наводячи власні приклади; вірно розкриває суть явищ і процесів; відповідає на поставленні запитання допускаючи один-два недоліки, незначне порушення логіки та послідовності міркувань, які виправляє самостійно.
60-74	Студент: демонструє достатній рівень сформованості професійних компетентностей; відтворює зміст теми, наводячи приклади; відтворює зміст явищ і процесів не розкриваючи їх суті; відповідає на поставленні запитання, допускаючи один-два недоліки, незначні порушення логіки та послідовності міркувань, які виправляє після зауваження екзаменатора; не виявляє зв'язки між елементами відтвореного матеріалу чи невдало ілюструє його власними прикладами.
35-59	Студент: демонструє недостатній рівень сформованості професійних компетентностей; виявляє поверхневі знання теоретичного матеріалу; не має системного уявлення про функціонування досліджуваної сфери життя суспільства; допускає неточності, але демонструє знання основних понять і категорій; в основному володіє змістом програмного курсу з навчальної дисципліни.
0-34	Студент: демонструє низький рівень сформованості професійних компетентностей; виявляє поверхневі знання теоретичного матеріалу

5. Засоби діагностики результатів навчання: контроль засвоєння теоретичних знань (усне опитування на практичних заняттях, виконання тестових завдань); контроль набуття практичних навичок (виконання практичних завдань з обчислення показників результатів діяльності підприємств, застосування методів їх аналітичної оцінки, статистичних і графічних методів аналізу); контроль за самостійною роботою студентів (усне опитування на практичних заняттях, виконання письмових завдань, виконання тестових і контрольних завдань, виконання ІНДЗ); підсумковий контроль знань (залік).

6. Програма навчальної дисципліни:

Модуль 1. Теоретико-методологічні основи функціонування підприємства як відкритої виробничої системи

Тема 1. Види підприємств, їх організаційно-правові форми

Поняття підприємства та його ознаки. Цілі функціонування підприємства. Основні напрями діяльності підприємства. Класифікація підприємств. Характеристика організаційно-правових форм підприємства. Принципи та

механізм функціонування підприємства. Майно підприємства. Особливості функціонування підприємства в ринкових умовах.

Тема 2. Структура та управління підприємством

Поняття структури підприємства. Фактори впливу на структуру підприємства. Види структур підприємства. Виробнича структура та її види. Загальна структура підприємства.

Сутність, функції та методи управління підприємством. Сучасні принципи управління. Організаційна структура управління підприємством та її класифікація. Корпоративне управління. Аналіз і обґрунтування вибору організаційної структури управління підприємством.

Тема 3. Персонал підприємства, продуктивність і оплата праці

Трудові ресурси, кадри, персонал. Класифікація персоналу підприємства. Система показників наявності та використання персоналу на підприємстві. Планування чисельності персоналу на підприємстві в ринкових умовах.

Поняття продуктивності праці. Показники продуктивності праці на підприємстві. Види трудомісткості. Методи обчислення продуктивності праці. Фактори впливу на продуктивність праці на підприємстві. Резерви росту продуктивності праці на підприємстві. Поняття оплати праці. Функції оплати праці. Види заробітної плати. Форми та системи оплати праці.

Планування чисельності персоналу на підприємстві в ринкових умовах; застосування методів обчислення показників продуктивності праці і оплати праці на підприємстві; з'ясування і визначення факторів впливу на продуктивність праці на підприємстві.

Модуль 2. Планування та управління господарською діяльністю туристичних підприємств

Тема 4. Основний капітал підприємства

Сутність основного капіталу. Класифікація основного капіталу (основні засоби, нематеріальні активи, фінансові інвестування). Класифікація основних засобів.

Основні фонди підприємства. Склад і структура основних фондів підприємства. Показники оцінки наявності, стану, руху та ефективності використання основних фондів. Методи оцінки основних фондів. Зношення, амортизація та відтворення основних фондів підприємства. Напрями підвищення ефективності використання основних фондів підприємства.

Застосування методів оцінки основних виробничих фондів, рівня зношеності, обрахування показників амортизації та відтворення основних фондів підприємства.

Тема 5. Оборотний капітал

Поняття оборотного капіталу (обігових коштів). Структура оборотного капіталу підприємства. Структура оборотних фондів. Структура фондів обігу.

Норматив обігових коштів. Нормування оборотних коштів. Показники стану та ефективності використання оборотних коштів. Підвищення ефективності використання оборотних коштів підприємства.

Застосування методів обчислення показників обігових коштів і оцінки їх відповідності нормативним значенням; визначення показників стану та ефективності використання оборотних коштів, способи підвищення ефективності використання оборотних коштів підприємства.

Тема 6 Витрати на формування та реалізацію туристичної продукції

Сутність витрат підприємства. Класифікація витрат підприємства. Класифікація операційних витрат. Методика розподілу виробничих накладних витрат. Структура витрат. Крапка беззбитковості.

Поняття собівартості продукції. Види собівартості продукції. Способи планування собівартості продукції. Калькулювання собівартості продукції. Статті калькуляції витрат. Методи калькулювання. Методичні підходи щодо обґрунтування розміру статей калькуляції. Шляхи зниження витрат виробництва та собівартості продукції.

Обчислення витрат підприємства, калькулювання собівартості продукції.

Тема 7. Товарна і цінова політика туристичного підприємства

Сутність операційної діяльності підприємства. Складові операційної діяльності. Принципи організації операційної діяльності. Організаційні типи виробництва. Методи організації операційної діяльності. Основні форми організації виробництва.

Застосування методів ціноутворення на продукцію туристичного підприємства.

Тема 8. Фінансово-економічні результати суб'єктів господарювання

Сутність фінансово-економічних результатів підприємства. Дохід та його види. Економічна природа прибутку. Функції прибутку. Класифікація прибутку. Система показників рентабельності. Фактори впливу на суму прибутку та рівень рентабельності. Планування прибутку. Розподіл прибутку. Шляхи зростання рентабельності підприємства.

Оцінка фінансово-економічного стану діяльності підприємства. Показники оцінки майнового стану. Показники оцінки фінансової стійкості. Показники оцінки платоспроможності. Показники ділової активності.

Обчислення і аналіз фінансово-економічного стану діяльності підприємства, показників оцінки майнового стану, показників оцінки фінансової стійкості, показників оцінки платоспроможності, показників ділової активності.

Тема 9. Регулювання, прогнозування та планування діяльності туристичних підприємств

Трансформація та її моделі. Сутність та мета реструктуризації. Форми і види реструктуризації. Етапи реструктуризації. Форми та методи реструктуризації. Програма реструктуризації. Реалізація та оцінка ефективності реструктуризації.

Сутність санації суб'єктів господарювання. Стратегія санації. Програма санації. Структура проекту санації, економічні показники оцінювання санації.

Використання методів прогнозного аналізу у розрахунках очікуваних результатів діяльності підприємства.

Тема 10. Управління ризиком у підприємницькій діяльності та шляхи запобігання банкрутства туристичних підприємств

Сутність та основні види ризиків у діяльності підприємств туристичної сфери. Класифікація та характеристика ризиків туристичних підприємств. Види та характеристика втрат підприємств туристичної індустрії від ризикових подій. Оцінка розміру господарського ризику і можливих фінансових втрат.

Банкрутство підприємства: його суть та форми регулювання в Україні. Основні причини, що призводять до банкрутства туристичних підприємств. Санація підприємств та умови її проведення. Форми санації туристичних підприємств, порядок та черговість задоволення претензій кредиторів у разі банкрутств

Оцінювання рівня економічної безпеки підприємства, аналіз та пропозиція заходів щодо її підвищення.

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма навчання	Заочна форма навчання
1	Тема 1. Види підприємств, їх організаційно-правові форми	2	–
2	Тема 2. Структура та управління підприємством	1	–
3	Тема 3. Персонал підприємства, продуктивність і оплата праці	1	–
4	Тема 4. Основний капітал підприємства	2	–
5	Тема 5. Оборотний капітал	2	–
6	Тема 6. Витрати на формування та реалізацію туристичної продукції	2	–
7	Тема 8. Фінансово-економічні результати суб'єктів господарювання	2	–
	Разом	12	–

Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма навчання	Заочна форма навчання
1	Види підприємств, їх організаційно-правові форми	4	–
2	Структура та управління підприємством	4	–
3	Персонал підприємства, продуктивність і оплата праці	4	–
4	Основний капітал підприємства	4	–
5	Оборотний капітал	4	–

6	Витрати на формування та реалізацію туристичної продукції	6	–
7	Товарна і цінова політика туристичного підприємства	8	–
8	Фінансово-економічні результати суб'єктів господарювання	4	–
9	Регулювання, прогнозування та планування діяльності туристичних підприємств	8	–
10	Управління ризиком у підприємницькій діяльності та шляхи запобігання банкрутства туристичних підприємств	8	–
	ІНДЗ		
	Разом	54	–

7. Форми поточного та підсумкового контролю

Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних занять і має на меті перевірку рівня підготовленості студента до виконання конкретного завдання. Форма проведення поточного контролю під час навчальних занять визначається викладачем, котрий проводить заняття. Передбачається проведення усного опитування, письмового опитування (словниковий диктант, тестування, розв'язування задач тощо).

Модульний контроль проводиться в кінці кожного змістового модулю за рахунок аудиторних занять і має на меті перевірку засвоєння студентом певної сукупності знань та вмінь, що формує цей модуль. Модульний контроль реалізується шляхом розв'язання тестових і виконання розрахункових завдань.

Підсумковий контроль проводиться на останньому семінарському занятті у формі узагальнення результатів поточного контролю знань і проведення спеціальних контрольних заходів у вигляді тестових і розрахункових завдань. За власним бажанням студента, після складання тесту, з метою уточнення оцінки він може відповісти на 1-2 додаткових запитання (за вибором викладача).

8. Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти

Поточний контроль та самостійна робота											Сума
Змістовий модуль №1						Змістовий модуль №2				ІНДЗ	
T1	T2	T3	T4	T5	T6	МКР	T7	T8	T9	МКР	
40						40				20	100

Розраховується середня арифметична оцінка студента за модуль. Потім ця оцінка переводиться у 40-бальну шкалу з коефіцієнтом поправки 8 (середня оцінка $\times 8 =$ кількість балів, наприклад: $4,5 \times 8 = 36$ балів). Максимально 20 балів (коефіцієнт 4) студент отримує за самостійну роботу (індивідуальні завдання, написання рефератів, участь у наукових конкурсах, конференціях тощо).

9. Шкала оцінювання успішності студентів

Сума балів за всі види навчальної діяльності за 100-бальною шкалою	Форма семестрового контролю <i>екзамен</i>	Форма семестрового контролю <i>залік</i>
	Значення оцінки	Значення оцінки
90 – 100	відмінно	зараховано
75-89	добре	
60-74	задовільно	
35-59	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

10. Структура навчальної дисципліни:

Назви тем	Кількість годин								
	Денна форма навчання				Заочна форма навчання				
	Лекції	Практ./ Семинар. заняття	Лаборат. заняття	Самост. робота	Теми узагальнених лекцій	Лекції	Практ./ Семинар. заняття	Лаборат. заняття	Самост. робота
Змістовий модуль 1. Фінансові механізми в економіці									
Тема 1. Види підприємств, їх організаційно-правові форми	2	2	-	4		-	-	-	-
Тема 2. Структура та управління підприємством	2	1	-	4		-	-	-	-
Тема 3. Персонал підприємства, продуктивність і оплата праці	2	1	-	4		-	-	-	-
Разом за модуль	6	4		12		-	-	-	-
Змістовний модуль 2. Планування та управління господарською діяльністю туристичних підприємств									
Тема 4. Основний капітал підприємства	2	2	-	4		-	-	-	-
Тема 5. Оборотний капітал	2	2	-	4		-	-	-	-
Тема 6. Витрати на формування та реалізацію туристичної продукції	4	2	-	6				-	-
Тема 7. Товарна і цінова політика туристичного підприємства	2	-	-	8		-		-	-
Тема 8 Фінансово-економічні результати суб'єктів господарювання	4	2	-	4		-		-	-
Тема 9 Регулювання, прогнозування та планування діяльності туристичних підприємств	2	-		8		-		-	-
Тема 10. Управління ризиком у підприємницькій діяльності та шляхи запобігання банкрутства туристичних підприємств	2	-		8		-		-	-
Разом за модуль	18	8	-	42		-	-	-	-
Усього годин	24	12	-	54		-	-	-	-

Плани практичних занять

Тема 1. Види підприємств, їх організаційно-правові форми

Мета практичного заняття:

- *сформувати у студентів розуміння економічного змісту таких категорій:* поняття підприємства та його ознаки, цілі функціонування підприємства, основні напрями діяльності підприємства;
- *набути практичних навичок аналітичної описової характеристики і типологізації підприємств за такими ознаками:* характеристика організаційно-правових форм підприємства, принципи та механізм функціонування підприємства, майно підприємства, особливості функціонування підприємства в ринкових умовах.

Теоретична частина

Питання для обговорення:

1. Поняття, цілі й напрямки діяльності.
2. Правові основи функціонування.
3. Класифікація та структура підприємств.
4. Об'єднання підприємств.

Основні категорії та їх визначення:

Підприємство – це організаційно відокремлена та економічно самостійна основна (первинна) ланка виробничої сфери народного господарства, що виготовляє продукцію (виконує роботу або надає платні послуги).

Базові класифікаційні ознаки підприємства:

- 1) мета та характер діяльності;
- 2) форма власності;
- 3) національна належність капіталу;
- 4) правовий статус і форма господарювання;
- 5) галузево-функціональний вид діяльності;
- 6) технологічна й територіальна цілісність;
- 7) розмір за кількістю працівників.

Приватними є підприємства, що належать окремим громадянам на правах приватної власності та з правом найму робочої сили.

До цього виду відносять також ті індивідуальні та сімейні підприємства, які базуються на приватній власності, але тільки на особистій праці (праці членів сім'ї).

Колективне – це такс підприємство, що ґрунтується на власності його трудового колективу, а також кооперативу, іншого статутного товариства або громадської організації. Коомунальне - підприємство, яке засноване на засадах власності відповідної територіальної громади. Державними є підприємства,

засновані на державній власності.

До *державних* належать також так звані казенні підприємства, тобто підприємства, які не підлягають приватизації.

За національною належністю капіталу заведено розрізняти підприємства (фірми):

національні – капітал належить підприємцям своєї країни; закордонні - капітал є власністю іноземних підприємців повністю або в тій частині, що забезпечує їм необхідний контроль; такі підприємства створюються у формі філій або дочірніх фірм і реєструються в країні місцезнаходження;

змішані – капітал належить підприємцям двох або кількох країн; їхня реєстрація здійснюється в країні одного із засновників такого підприємства; якщо метою створення змішаного підприємства є спільна підприємницька діяльність, то його називають спільним.

Найбільш важливою є класифікація підприємств (фірм) за правовим статусом і формою господарювання. Одноосібне підприємство є власністю однієї особи або родини; воно несе відповідальність за свої зобов'язання всім майном (капіталом).

Кооперативні підприємства (кооперативи) – добровільні об'єднання громадян з метою спільного ведення господарської або іншої діяльності. Характерною їхньою ознакою є особиста участь кожного у спільній діяльності, використання власного або орендованого майна.

У державному секторі економіки однією з форм підприємництва є *орендні підприємства*. Оренда полягає в тимчасовому (на договірних засадах) володінні й користуванні майном, необхідним орендатору для здійснення підприємницької діяльності.

Господарські товариства є об'єднаннями підприємців. У більшості країн з ринковою економікою такі товариства залежно від характеру інтеграції (осіб чи капіталу) та міри відповідальності за зобов'язаннями (повна чи часткова) поділяються на повні, з обмеженою відповідальністю, командитні та акціонерні.

Повне товариство (товариство з повною відповідальністю) – товариство, всі учасники якого займаються спільною підприємницькою діяльністю і несуть солідарну відповідальність за зобов'язання підприємства всім своїм майном. Товариством з обмеженою відповідальністю вважається таке, що має статутний фонд, поділений на частини, розмір котрих визначається засновницькими документами; учасники цього товариства несуть відповідальність у межах їхнього внеску. Командитним є товариство, яке, поряд із членами з повною відповідальністю, включає одного чи більше учасників, відповідальність котрих обмежується особистим внеском у майно такого товариства.

Питання для самоконтролю:

1. Підприємство як основна ланка народного господарства. Державне регулювання діяльності підприємств в Україні.

2. Види підприємств за формами власності.
3. Акціонерні товариства.
4. Товариства з обмеженою відповідальністю, з додатковою відповідальністю, повні, командитні.
5. Великі, середні та малі підприємства.
6. Основні види об'єднань підприємств

Практичні завдання

Завдання 1

Пов'язати наведені нижче терміни з їх визначеннями.

Поняття	Визначення
1. Підприємство	А) середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік не перевищує п'ятдесяти осіб
2. Підприємництво	Б) товариства, які мають статутний фонд, поділений на визначену кількість акцій рівної номінальної вартості і несуть відповідальність за зобов'язаннями тільки майном товариства
3. Концерни	В) самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку
4. Споживчі товариства	Г) підприємство, в статутному фонді якого іноземна інвестиція становить сто відсотків
5. Мале підприємство	Д) самостійно господарюючий суб'єкт, що володіє правами юридичної особи та здійснює виробничу, науково-дослідну, торговельну та іншу господарську діяльність з метою задоволення суспільних і власних потреб
6. Господарське товариство	Е) діє на основі комунальної власності територіальної громади
7. Повне товариство	Є) самостійні демократичні організації громадян, які на основі добровільності членства і взаємодопомоги за місцем проживання або роботи об'єднуються для спільного господарювання з метою поліпшення свого економічного і соціального стану
8. Товариство з обмеженою відповідальністю	Ж) товариства, всі учасники якого займаються спільною підприємницькою діяльністю і несуть солідарну відповідальність за зобов'язаннями товариства усім своїм майном
9. Товариство з додатковою відповідальністю	З) статутні об'єднання підприємств промисловості, наукових організацій, транспорту, банків, торгівлі тощо на основі повної фінансової залежності від одного або групи підприємців
10. Акціонерне товариство	І) товариства, статутний фонд яких поділено на частки визначених установчими документами розмірів. Учасники такого товариства відповідають за його боргами своїми внесками до статутного фонду, а за недостатністю цих сум – додатково належним їм майном в однаковому для всіх учасників кратному розмірі до внеску кожного учасника
11. Кооперативи	К) створюється одним засновником, який виділяє необхідне для того майно, формує відповідно до закону статутний фонд, не поділений на частки (паї), затверджує статут, розподіляє доходи, безпосередньо або через керівника, який ним призначається, керує підприємством і формує його трудовий колектив на засадах трудового найму, вирішує питання

	реорганізації та ліквідації підприємства.
12. Унітарне підприємство	Л) товариство, що має статутний фонд, розподілений на частки, розмір яких визначається установчими документами. Учасники товариства несуть відповідальність в межах їх вкладів
13. Асоціація	М) вид підприємств, які створені громадянами України, що добровільно об'єдналися на основі членства для спільного здійснення господарської та іншої діяльності
14. Комунальне підприємство	Н) договірні об'єднання, які створюються з метою постійної координації господарської діяльності та забезпечення спільних інтересів учасників на регіональному, національному або міжнародному ринку
15. Іноземне підприємство	О) підприємства, установи, організації, створені на засадах угоди юридичними особами і громадянами шляхом об'єднання їхнього майна та підприємницької діяльності з метою одержання прибутку

Завдання 2

Дайте характеристику: повного товариства; товариства з додатковою відповідальністю; товариства з обмеженою відповідальністю; акціонерного товариства; виробничого кооперативу.

Перерахуйте форми установчих документів в табличній формі:

Вид юридичної особи	Засновники	Форма установчих документів	Органи управління	Умови реорганізації і ліквідації

Завдання 3

Характеристика ситуації. Інженер-технолог Микола Мусієнко розробив оригінальну технологію виготовлення сувенірних виробів з відходів деревини, що утворюються в значній кількості на меблевому комбінаті, де він працює. Потім виникла підприємницька ідея виокремлення виробництва і продажу туристам сувенірів з відходів деревини. Практична реалізація цієї ідеї потребує вибору конкретної форми організації бізнесу. Можливі варіанти цієї підприємницької діяльності зводяться до започаткування одноосібного (індивідуального) підприємства або створення невеликої приватної фірми.

Вимоги до аналізу ситуації. Сформулювати повну і чітку відповідь на запитання, що виникають у процесі аналізу цієї конкретної ситуації. Основними запитаннями є такі.

1. Яку форму організації бізнесу доцільно вибрати в даному випадку?
2. Які переваги має та чи інша форма організації бізнесу?

3. У якому випадку на підприємстві може працювати найманий персонал?
4. Які обставини можуть змусити Миколу Мусієнка відмовитися від створення (реєстрації) індивідуального підприємства або приватної фірми?

Список рекомендованої літератури:

Базова

1. Галасюк С.С. Організація туристичних подорожей та екскурсійної діяльності: навчальний посібник/ С. С. Галасюк, С. Г. Нездоймінов. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 178 с.
2. Жарков Г.Н. Правовое обеспечение международного туризма: учебно-практическое пособие/ Г. Н. Жарков. – К.: Кондор, 2012. – 486 с. – (Юридична книга)
3. Кифяк В.Ф. Організація туризму: Навчальний посібник/ В.Ф. Кифяк; В. Ф. Кияк. – Чернівці: Книги – XXI, 2008. – 344 с.
4. Кудла Н.Є. Менеджмент туристичного підприємства: підручник/ Н. Є. Кудла. – К.: Знання, 2012. – 343 с.
5. Мальська М.П. Організація та планування діяльності туристичних підприємств: теорія та практика: навчальний посібник/ М. П. Мальська, О. Ю. Бордун. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 248 с.

Допоміжна

1. Алієна-Барановська В.М. Міжнародний туризм: навчальний посібник-довідник/ В. М. Алієна-Барановська, І. І. Дахно. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 344 с.
2. Аріон О.В. Організація транспортного обслуговування туристів: навчальний посібник/ О. В. Аріон. – К.: Альтерпрес, 2008. – 192 с. – (Бібліотека професійного менеджера)
3. Дядечко Л.П. Економіка туристичного бізнесу: Навчальний посібник/ Л. П. Дядечко. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 224 с.
4. Економіка готельного та ресторанного господарства: Збірник тестових завдань/ Т. І. Ткаченко [та ін.]. – К.: КНТЕУ, 2011. – 72 с.
5. Мальська М.П. Міжнародний туризм і сфера послуг: підручник/ М. П. Мальська, Н. В. Антонюк, Н. М. Ганич. – К.: Знання, 2008. – 661 с.
6. Мальська М.П. Організація готельного обслуговування: підручник/ М. П. Мальська, І. Г. Пандяк, Ю. С. Занько. – К.: Знання, 2011. – 366 с.
7. Міжнародний туризм: навчальний посібник/ Т. В. Божидаркін [и др.]. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 312 с.
8. Михайліченко Г.І. Організація туризму: Опорний конспект лекцій. Ч.2. Організація маршрутів та турів/ Г. І. Михайліченко. – К.: КНТЕУ, 2011. – 141 с.
9. Уніфіковані технології готельних послуг: Навчальний посібник/ За ред. В.К. Федорченка; Л.Г. Лук'янова, Т.Т. Дорошенко, І.М. Мінич. – К.: Вища школа, 2001. – 237 с.
10. Управління якістю послуг готелів: методологія та практика: монографія/ Т. І. Ткаченко [та ін.]; Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України; Київський національний торговельно-економічний університет. – К.: КНТЕУ, 2012. – 728 с.

Інформаційні ресурси

1. Понимание туризма: Базовый глоссарий [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://www.unwto.org/pdf/Understanding_Tourism-BasicGlossary_RU.pdf
2. World Tourism Organization UNWTO [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www2.unwto.org/>

3. International Recommendations for Tourism Statistics 2008 (IRTS 2008) [Електронний ресурс] Режим доступу:
<http://statistics.unwto.org/en/content/conceptual-framework-tourism-statistics-international-recommendations-tourism-statistics-2008>
4. Tourism Satellite Account: Recommended Methodological Framework (TSA:RMF 2008) [Електронний ресурс] Режим доступу:
<http://statistics.unwto.org/en/content/conceptual-framework-tsa-tourism-satellite-account-recommended-methodological-framework-tsar>
5. Державне агентство з туризму та курортів [Електронний ресурс] Режим доступу:
<http://www.tourism.gov.ua/ua/>.

Тема 2. Структура та управління підприємством

Мета практичного заняття:

- *сформувати у студентів розуміння економічного змісту таких категорій:* структура підприємства, фактори впливу на структуру підприємства, види структур підприємств, виробнича структура та її види, загальна структура підприємства;
- *набути практичних навичок* аналізу і обґрунтування вибору організаційної структури управління підприємством; *визначення* сутності, функції та методів управління підприємством.

Теоретична частина

Питання для обговорення:

1. Сутність і функції процесу управління.
2. Методи управління діяльністю підприємства.
3. Організаційні структури управління підприємствами.
4. Загальнодержавне управління підприємствами.

Основні категорії та їх визначення

Управління підприємством – процес планування, організації, мотивації, контролю й регулювання дій персоналу, постановки стратегічних цілей і тактичних завдань підприємства, ухвалення управлінських рішень і забезпечення їх виконання.

Функції управління – об'єктивно зумовлені загальні напрями або сфери діяльності, сукупність яких забезпечує ефективне кооперування спільної праці.

Функція планування – процесу визначення мети діяльності, передбачення майбутнього розвитку та поєднання колективних (індивідуальних) завдань для одержання очікуваного загального результату.

Організація – це процес формування структури системи, розподіл завдань, повноважень і відповідальності між працівниками фірми для досягнення загальної мети її діяльності.

Мотивація – це, власне, причина, яка спонукає членів трудового колективу до спільних погоджених дій, аби забезпечити досягнення поставленої мети.

Методи управління – це способи впливу на окремих працівників і трудові колективи в цілому, які необхідні для досягнення цілей фірми (підприємства, організації).

Управління фірмою (підприємством, організацією) спрямоване на людей, коло їхніх інтересів, передовсім матеріальних. Тому основою класифікації методів управління є внутрішній зміст мотивів, якими керується людина у процесі виробничої чи іншої діяльності.

За своїм змістом мотиви діяльності можна поділити на матеріальні, соціальні та мотиви примусового характеру. Відповідно до цього розрізняють

економічні, соціально-психологічні та організаційні методи управління діяльністю підприємств.

Організаційна структура управління будь-яким суб'єктом господарювання – це форма системи управління, яка визначає склад, взаємодію та підпорядкованість її елементів.

Питання для самоконтролю:

1. Поняття структури підприємства.
  2. Фактори впливу на структуру підприємства.
  3. Види структур підприємства.
  4. Виробнича структура та її види.
  5. Загальна структура підприємства.
  6. Сутність, функції та методи управління підприємством.
  7. Сучасні принципи управління.
  8. Організаційна структура управління підприємством та її класифікація.
- Корпоративне управління

Практичні завдання

Завдання 1

Пов'язати наведені нижче терміни з їх визначеннями.

Термін	Визначення
1. Організаційна структура управління	А) способи впливу на окремих працівників та виробничі колективи в цілому, що необхідні для досягнення цілей підприємства
2. Корпоративне управління	Б) структура, заснована на відокремленні великих автономних виробничо-господарських підрозділів і відповідних їм рівнів управління з наданням цим підрозділам оперативно-виробничої самостійності і з перенесенням на цей рівень відповідальності за кінцевий фінансовий результат
3. Методи управління	В) орган, що здійснює контроль за фінансово-господарською діяльністю управління акціонерного товариства
4. Лінійна структура управління	Г) будь-яка дія, що здійснюється в системі управління і спрямована на зміну стану об'єкта управління відповідно до поставленої мети
5. Лінійно-функціональна структура управління	Д) форма системного управління, яка визначає склад, взаємодію та підпорядкованість її елементів з використанням лінійних, функціональних і міжфункціональних зв'язків у процесі спілкування
6. Матрична структура управління	Е) створення структурних підрозділів, кожен з яких має свої чітко визначені, конкретні завдання й обов'язки
7. Управління підприємством	Є) дуже проста за своєю сутністю: основним принципом її побудови є вертикальна ієрархія, тобто підпорядкованість ланок управління знизу доверху
8. Функціональна структура управління	Ж) структура в якій функціональні підрозділи можуть самі віддавати розпорядження нижчестоящим ланкам, але не з усіх, а з обмеженого кола питань, які обумовлені їх функціональною спеціалізацією
9. Спостережна рада	З) постійний і системний вплив на діяльність його структурних підрозділів для забезпечення узгодженої роботи і досягнення

	кінцевого позитивного результату
10. Ревізійна комісія	І) тимчасова структура, яка створюється для вирішення конкретного комплексного завдання (розробки проекту і його реалізації)
11. Функція управління	К) цінний папір, що засвідчує дольову участь у статутному фонді товариства і надає її власнику певні корпоративні права
12. Дивізійна структура управління	Л) система виборних та призначених органів, які здійснюють управління діяльністю товариства, що відображає баланс інтересів власників і спрямована на забезпечення максимально можливого прибутку від усіх видів діяльності товариства в межах норм чинного законодавств
13. Проектна структура управління	М) структура, що відображає закріплення в організаційній побудові підприємства двох напрямків керівництва, двох організаційних альтернатив
14. Акція	Н) рада яка представляє інтереси акціонерів у період між проведенням загальних зборів і в межах компетенції, визначеної статутом, контролює і регулює діяльність правління

Завдання 2

Дайте письмову характеристику організаційним структурам управління підприємством у вигляді таблиці:

Організаційно структура управління підприємством	Визначення, характерні риси	Переваги	Недоліки	Галузь застосування
Лінійна				
Проектна				
Матрична				
Дивізійна				
Функціональна				

Завдання 3

Вкажіть, які фактори впливають на вибір тієї або іншої управлінської структури. Відповідь надайте у вигляді таблиці.

ОСУ	Фактори, що впливають на вибір ОСУ

Список рекомендованої літератури:

Базова

1. Галасюк С.С. Організація туристичних подорожей та екскурсійної діяльності: навчальний посібник/ С. С. Галасюк, С. Г. Нездоймінов. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 178 с.
2. Жарков Г.Н. Правовое обеспечение международного туризма: учебно-практическое пособие/ Г. Н. Жарков. – К.: Кондор, 2012. – 486 с. – (Юридична книга)

3. Кифяк В.Ф. Організація туризму: Навчальний посібник/ В.Ф. Кифяк; В. Ф. Кияк. – Чернівці: Книги – XXI, 2008. – 344 с.
4. Кудла Н.Є. Менеджмент туристичного підприємства: підручник/ Н. Є. Кудла. – К.: Знання, 2012. – 343 с.
5. Мальська М.П. Організація та планування діяльності туристичних підприємств: теорія та практика: навчальний посібник/ М. П. Мальська, О. Ю. Бордун. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 248 с.

Допоміжна

1. Алієна-Барановська В.М. Міжнародний туризм: навчальний посібник-довідник/ В. М. Алієна-Барановська, І. І. Дахно. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 344 с.
2. Аріон О.В. Організація транспортного обслуговування туристів: навчальний посібник/ О. В. Аріон. – К.: Альтерпрес, 2008. – 192 с. – (Бібліотека професійного менеджера)
3. Дядечко Л.П. Економіка туристичного бізнесу: Навчальний посібник/ Л. П. Дядечко. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 224 с.
4. Економіка готельного та ресторанного господарства: Збірник тестових завдань/ Т. І. Ткаченко [та ін.]. – К.: КНТЕУ, 2011. – 72 с.
5. Мальська М.П. Міжнародний туризм і сфера послуг: підручник/ М. П. Мальська, Н. В. Антонюк, Н. М. Ганич. – К.: Знання, 2008. – 661 с.
6. Мальська М.П. Організація готельного обслуговування: підручник/ М. П. Мальська, І. Г. Пандяк, Ю. С. Занько. – К.: Знання, 2011. – 366 с.
7. Міжнародний туризм: навчальний посібник/ Т. В. Божидаркін [и др.]. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 312 с.
8. Михайліченко Г.І. Організація туризму: Опорний конспект лекцій. Ч.2. Організація маршрутів та турів/ Г. І. Михайліченко. – К.: КНТЕУ, 2011. –141 с.
9. Уніфіковані технології готельних послуг: Навчальний посібник/ За ред. В.К. Федорченка; Л.Г. Лук'янова, Т.Т. Дорошенко, І.М. Мінич. – К.: Вища школа, 2001. – 237 с.
10. Управління якістю послуг готелів: методологія та практика: монографія/ Т. І. Ткаченко [та ін.]; Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України; Київський національний торговельно-економічний університет. – К.: КНТЕУ, 2012. – 728 с.

Інформаційні ресурси

1. Понимание туризма: Базовый глоссарий [Електронний ресурс] — Режим доступу:http://www.unwto.org/pdf/Understanding_Tourism-BasicGlossary_RU.pdf
2. World Tourism Organization UNWTO [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www2.unwto.org/>
3. International Recommendations for Tourism Statistics 2008 (IRTS 2008) [Електронний ресурс] Режим доступу:
4. <http://statistics.unwto.org/en/content/conceptual-framework-tourism-statistics-international-recommendations-tourism-statistics-200>
5. Tourism Satellite Account: Recommended Methodological Framework (TSA:RMF 2008) [Електронний ресурс] Режим доступу:
6. <http://statistics.unwto.org/en/content/conceptual-framework-tsa-tourism-satellite-account-recommended-methodological-framework-tsar>
7. Державне агентство з туризму та курортів [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.tourism.gov.ua/ua/>.

Тема 3. Персонал підприємства, продуктивність і оплата праці

Мета практичного заняття:

- *сформувати у студентів розуміння економічного змісту таких категорій:* трудові ресурси та персонал підприємства, склад персоналу на туристичному підприємстві; поняття промислово-виробничого та непромислового персоналу;
- *набути практичних навичок і вмінь* з планування чисельності персоналу на підприємстві в ринкових умовах; застосування методів обчислення показників продуктивності праці і оплати праці на підприємстві; з'ясувати і визначати фактори впливу на продуктивність праці на підприємстві.

Теоретична частина

Питання для обговорення:

1. Поняття, класифікація та структура персоналу.
2. Визначення чисельності окремих категорій працівників.
3. Кадрова політика й система управління персоналом.
4. Розрахунок заробітної плати працівників та фонду оплати праці.

Основні розрахункові формули:

Розрахунок чисельності працівників та продуктивності праці

1) *Залежність між обліковою і явочною чисельністю можна записати як:*

$$Ч_{об} = Ч_{я} \cdot K_{яо}$$

де: $Ч_{об}$ – облікова чисельність;

$Ч_{я}$ – явочна чисельність;

$K_{яо}$ – коефіцієнт переведення явочної чисельності в облікову.

2) *Коефіцієнт переведення явочної чисельності в облікову:*

$$K_{яо} = \frac{D_p}{D_p - D_n}$$

де: D_p , D_n – відповідно дні робочі та дні не виходів на роботу з певних причин.

3) *Продуктивність праці:*

$$ПП_n = \frac{PT}{Ч_c} = \frac{B_p}{Ч_{ср}}$$

де: $ПП_n$, $ПП_с$ - продуктивність праці відповідно у вартісному і натуральному вираженні

4) *Комплексний показник (коефіцієнт) динаміки ефективності використання робочої сили:*

$$K_e = \sqrt{I_{пп(с)} \cdot I_{пп(н)}}$$

де: $I_{пп(с)}$, $I_{пп(н)}$ – відповідні індекси зміни продуктивності праці у вартісному і натуральному вираженні.

$$I_{nn} = \frac{ПП_{2015}}{ПП_{2016}}$$

Критеріальним значенням коефіцієнта динаміки є «1», якщо $I > 1$ це означає зростання показника, якщо $I = 1$ – стабільність; як що $I < 1$ спад явища.

Розрахунок заробітної плати працівників та фонду оплати праці

1) При погодинно-преміальній системі оплати праці, крім тарифного заробітку, виплачується премія за виконання кількісних та якісних показників:

$$ЗП = \frac{O}{D_n} \cdot D_\phi + m$$

де: O – місячна сума посадового окладу;
 D_n – номінальна кількість робочих днів (годин) за місяць;
 D_ϕ – фактично відпрацьована кількість днів (годин) за місяць.
 m – розмір премій або доплат.

2) Для туроператорів розрахунок планової суми фонду заробітної плати:

$$\Phi ОП_{то} = \frac{B_p^{пл} \cdot H_{фон}}{100}$$

де: $B_p^{пл}$ – планова сума виручки від реалізації турпродукту (послуг);
 $H_{фон}$ – норматив фонду заробітної плати у виручці від реалізації туроператора.

3) Норматив фонду заробітної плати в виручці від реалізації

$$H_{фон} = \frac{\Phi ОП_{зв}}{B_p^{зв}} \cdot \frac{100 + \Delta \Phi ОП_{пл}}{100 + \Delta ПП_{пл}} \cdot 100\%$$

де: $\Phi ОП_{зв}$ і $B_p^{зв}$ – відповідно фонд заробітної плати і виручка від реалізації турпродукту звітного періоду;
 $\Delta \Phi ОП_{пл}$ – приріст фонду заробітної плати туроператора в плановому періоді, %;
 $\Delta ПП_{пл}$ – приріст продуктивності праці туроператора в плановому періоді, %.

Питання для самоконтролю:

1. Трудові ресурси, кадри, персонал.
2. Класифікація персоналу підприємства.
3. Система показників наявності та використання персоналу на підприємстві.
4. Планування чисельності персоналу на підприємстві в ринкових умовах.
5. Поняття продуктивності праці.
6. Показники продуктивності праці на підприємстві.
7. Види трудомісткості. Методи обчислення продуктивності праці.
8. Фактори впливу на продуктивність праці на підприємстві.
9. Резерви росту продуктивності праці на підприємстві.
10. Поняття оплати праці.

11. Функції оплати праці.
  12. Види заробітної плати.
- Форми та системи оплати праці

Практичні завдання

Завдання 1

Пов'язати наведені нижче терміни з їх визначеннями.

Поняття	Визначення
1. Персонал	А) сукупність матеріальних і культурних благ, а також послуг, які може придбати працівник за номінальну заробітну плату.
1. Сумісник	Б) внутрішній нормативний документ підприємства, в якому зазначається перелік посад, що є на даному підприємстві, чисельність працівників за кожною з них і розміри їх місячних посадових окладів.
2. Робітники	В) сукупність соціально-правових, організаційно-економічних і психологічних заходів держави з формування, використання і відтворення трудового (кадрового) потенціалу.
3. Керівники	Г) нормативний документ, в якому усі види робіт, що виконуються на тому чи іншому виробництві, розподіляються на групи залежно від їхньої складності.
4. Спеціалісти	Д) сукупність постійних працівників, які отримали необхідну професійну підготовку та (або) мають досвід практичної діяльності і забезпечують господарську діяльність суб'єкта господарювання.
5. Службовці	Е) характеризує ефективність трудових витрат і показує здатність праці створювати за одиницю часу певну кількість матеріальних благ.
6. Професія	Є) працівники, що займають керівні посади на підприємствах та їх структурних підрозділах, а також їх заступники.
7. Спеціальність	Ж) основа регулювання професійно-кваліфікаційного поділу та руху робочої сили і приміняється для визначення співвідношення в оплаті праці робітників, які виконують роботи різної складності.
8. Кадрова політика	З) різновид трудової діяльності в межах даної професії, який має специфічні особливості та потребує від працівника додаткових (спеціальних) знань та навичок.
9. Явочна чисельність працівників	И) працівники, що виконують суто технічну роботу і займаються діловодством, обліком, контролем, господарським та технічним обслуговуванням
10. Продуктивність праці	І) чисельність всіх працівників, що з'явилися на роботу.
11. Трудомісткість продукції	К) рівень знань та трудових навичок, необхідний для виконання робіт певної складності за відповідною професією.
12. Основна заробітна плата	Л) працівників, що виконують спеціальні інженерно-технічні, економічні та інші роботи.
13. Заробітна плата	М) розмір зарплати залежить від кількості виробленої робітником продукції (виконаної роботи) належної якості на основі попередньо встановлених норм часу (виробітку) і розцінок з урахуванням складності та умов праці.
14. Реальна	Н) винагорода, обчислена, як правило, у грошовому виразі, яку за

заробітна плата	трудоим договором власник або уповноважений ним орган виплачує працівникові за виконану ним роботу.
15. Відрядна форма оплати праці	О) категорія персоналу, яка безпосередньо зайнята у процесі створення матеріальних цінностей, виконання робіт та надання послуг.
16. Тарифна сітка	П) винагорода за виконану роботу відповідно до встановлених норм праці (норми часу, виробітку, обслуговування, посадових обов'язків)
17. Тарифно-кваліфікаційний довідник	Р) працівник підприємства (власник, найманий, працівник), який має місце основної роботи на іншому підприємстві.
18. Штатний розпис	С) показник, що характеризує затрати часу на одиницю продукції
19. Кваліфікація	Т) особливий вид трудової діяльності, здійснення якої потребує певних теоретичних знань та практичних навичок.

Завдання 2

Підприємство почало працювати з серпня місяця. Середньооблікова чисельність працівників на початок роботи складала 780 осіб, а в наступному місяці – 820. Далі підприємство було реформовано. Визначте середньооблікову чисельність працівників за III квартал і за рік.

Завдання 3

Місячний оклад працівника 1005 грн. Згідно графіку за місяць передбачалося відпрацювати 192 год. Фактично відпрацьовано 23 дні по 8 год., у тому числі 4 год. проходив простій, за час якого оплата проводилась у розмірі 50 % тарифної ставки. За виконання плану нарахована премія у розмірі 20 % заробітку. Визначте суму заробітної плати працівника за місяць.

Список рекомендованої літератури:

Базова

1. Галасюк С.С. Організація туристичних подорожей та екскурсійної діяльності: навчальний посібник/ С. С. Галасюк, С. Г. Нездоймінов. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 178 с.
2. Жарков Г.Н. Правовое обеспечение международного туризма: учебно-практическое пособие/ Г. Н. Жарков. – К.: Кондор, 2012. – 486 с. – (Юридична книга)
3. Кифяк В.Ф. Організація туризму: Навчальний посібник/ В.Ф. Кифяк; В. Ф. Кияк. – Чернівці: Книги – XXI, 2008. – 344 с.
4. Кудла Н.Є. Менеджмент туристичного підприємства: підручник/ Н. Є. Кудла. – К.: Знання, 2012. – 343 с.
5. Мальська М.П. Організація та планування діяльності туристичних підприємств: теорія та практика: навчальний посібник/ М. П. Мальська, О. Ю. Бордун. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 248 с.

Допоміжна

1. Алієна-Барановська В.М. Міжнародний туризм: навчальний посібник-довідник/ В. М. Алієна-Барановська, І. І. Дахно. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 344 с.

2. Аріон О.В. Організація транспортного обслуговування туристів: навчальний посібник/ О. В. Аріон. – К.: Альтерпрес, 2008. – 192 с. – (Бібліотека професійного менеджера)
3. Дядечко Л.П. Економіка туристичного бізнесу: Навчальний посібник/ Л. П. Дядечко. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 224 с.
4. Економіка готельного та ресторанного господарства: Збірник тестових завдань/ Т. І. Ткаченко [та ін.]. – К.: КНТЕУ, 2011. – 72 с.
5. Мальська М.П. Міжнародний туризм і сфера послуг: підручник/ М. П. Мальська, Н. В. Антонюк, Н. М. Ганич. – К.: Знання, 2008. – 661 с.
6. Мальська М.П. Організація готельного обслуговування: підручник/ М. П. Мальська, І. Г. Пандяк, Ю. С. Занько. – К.: Знання, 2011. – 366 с.
7. Міжнародний туризм: навчальний посібник/ Т. В. Божидаркін [и др.]. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 312 с.
8. Михайліченко Г.І. Організація туризму: Опорний конспект лекцій. Ч.2. Організація маршрутів та турів/ Г. І. Михайліченко. – К.: КНТЕУ, 2011. –141 с.
9. Уніфіковані технології готельних послуг: Навчальний посібник/ За ред. В.К. Федорченка; Л.Г. Лук`янова, Т.Т. Дорошенко, І.М. Мінич. – К.: Вища школа, 2001. – 237 с.
10. Управління якістю послуг готелів: методологія та практика: монографія/ Т. І. Ткаченко [та ін.]; Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України; Київський національний торговельно-економічний університет. – К.: КНТЕУ, 2012. – 728 с.

Інформаційні ресурси

1. Понимание туризма: Базовый глоссарий [Електронний ресурс] — Режим доступу:http://www.unwto.org/pdf/Understanding_Tourism-BasicGlossary_RU.pdf
2. World Tourism Organization UNWTO [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www2.unwto.org/>
3. International Recommendations for Tourism Statistics 2008 (IRTS 2008) [Електронний ресурс] Режим доступу:
4. <http://statistics.unwto.org/en/content/conceptual-framework-tourism-statistics-international-recommendations-tourism-statistics-200>
5. Tourism Satellite Account: Recommended Methodological Framework (TSA:RMF 2008) [Електронний ресурс] Режим доступу:
6. <http://statistics.unwto.org/en/content/conceptual-framework-tsa-tourism-satellite-account-recommended-methodological-framework-tsar>
7. Державне агентство з туризму та курортів [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.tourism.gov.ua/ua/>.

Тема 4. Основний капітал підприємства

Мета практичного заняття:

- *сформувати у студентів розуміння економічного змісту таких категорій:* економічна сутність і види капіталу, виробничі фонди підприємства: основні та оборотні; невиробничі основні фонди, їх призначення; класифікація і структура основних виробничих фондів;
- *набути практичних навичок і вмінь з застосування методів оцінки основних виробничих фондів, рівня зношеності, обрахування показників амортизації та відтворення основних фондів підприємства; визначати напрями підвищення ефективності використання основних фондів підприємства.*

Теоретична частина

Питання для обговорення:

1. Виробничі засоби підприємства
2. Оцінка, класифікація та структура основних фондів.
3. Амортизація і відтворення основних фондів.
4. Ефективність використання основних фондів.
5. Характеристика та нормування оборотних фондів підприємства

Основні розрахункові формули:

Розрахунок вартості основних фондів туристичного підприємства

1) Первісна вартість:

$$O\Phi_{\pi} = Ц + T + M$$

де: $Ц$, T , M – ціна придбання основних фондів підприємства, транспортування та монтажу.

2) Відновлювана вартість

$$O\Phi_{\text{вд}} = \frac{O\Phi_{\pi}}{(1 + \Delta\Pi_{\pi})^m}$$

де: $\Delta\Pi_{\pi}$ – індекс приросту продуктивності праці;
 T – кількість років експлуатації основних фондів.

3) Повна (балансова) вартість основних фондів

$$O\Phi_{\text{б}} = O\Phi_{\text{пр}} + O\Phi_{\text{вв}} + B_{\text{кр}} + B_{\text{рек}} - O\Phi_{\text{вив}} - AB$$

де: $O\Phi_{\text{пр}}$ – балансова вартість групи основних фондів на початок року;
 $O\Phi_{\text{вв}}$ – витрати на придбання нових основних фондів;
 $B_{\text{кр}}$ – вартість здійснення капітального ремонту основних фондів;
 $B_{\text{рек}}$ – витрати на реконструкцію основних фондів;
 $O\Phi_{\text{вив}}$ – вартість виведених з експлуатації основних фондів протягом року;
 AB – сума амортизаційних відрахувань (або сума спрацювання).

4) Вартість основних фондів на кінець звітнього року або на початок планового року:

$$O\Phi_{кр} = O\Phi_{нр} + O\Phi_{сс} - O\Phi_{сис}$$

5) Коефіцієнт морального спрацювання:

$$K_{мс} = \frac{O\Phi_n - O\Phi_{сс}}{O\Phi_{сд}} \cdot 100\%$$

б) Амортизаційні відрахування основних фондів:

$$AB = \frac{O\Phi_n \cdot H_a}{100}$$

де: H_a – норма амортизації

7) Коефіцієнт вибуття основних фондів ($K_в$):

$$K_в = \frac{O\Phi_{сис}}{O\Phi_{нр}}$$

8) Коефіцієнт оновлення основних фондів ($K_{он}$):

$$K_{он} = \frac{O\Phi_{сс}}{O\Phi_{кр}}$$

Питання для самоконтролю:

1. Сутність основного капіталу.
2. Класифікація основного капіталу (основні засоби, нематеріальні активи, фінансові інвестування).
3. Класифікація основних засобів.
4. Основні фонди підприємства.
5. Склад і структура основних фондів підприємства.
6. Показники оцінки наявності, стану, руху та ефективності використання основних фондів.
7. Методи оцінки основних фондів.
8. Зношення, амортизація та відтворення основних фондів підприємства.
9. Напрями підвищення ефективності використання основних фондів підприємства.

Практичні завдання

Завдання 1

На основі даних, які наведені у таблиці, визначте середньорічну вартість основних фондів.

Вихідні дані для розрахунків

Показники	Значення, тис. грн
Вартість основних фондів на початок року	2 450
Вартість основних фондів, які надійшли на 01.05 поточного року	875
Вартість основних фондів, які вибули на 01.08 поточного року	215
Вартість основних фондів, які вибули на 01.11 поточного року	85

Завдання 2

У таблиці наведені дані про склад основних виробничих фондів підприємства на кінець року.

Вихідні дані для розрахунків (тис. грн)

Елементи основних фондів	Попередній рік	Звітний рік
Будівлі, споруди та передавальні пристрої	12 957	12 685
Транспорт, устаткування, інструменти	4 589	8 345
Інші основні фонди	1 875	1 532

Визначте функціонально-групову структуру основних фондів підприємства і дайте їй оцінку.

Завдання 3

На початок поточного року балансова вартість груп основних засобів підприємства «Інтертур» характеризується такими даними:

1 група — 210 000 грн;

2 група — 95 000 грн;

3 група — 175 000 грн;

4 група — 35 000 грн.

У I кварталі поточного року був проведений капітальний ремонт основних засобів: 2-ої групи — на суму 12 000 грн; 3-ої групи — на суму 26 000 грн.

Визначити балансову вартість основних засобів підприємства на 1.04 та розрахувати суму амортизаційних відрахувань за I та II квартали поточного року. Як зміна суми амортизаційних відрахувань у II кварталі відносно I кварталу вплинула на оподаткований прибуток ЗАТ «Інтертур»?

Провести розрахунок амортизаційних відрахувань за нормами, що діють у поточному році.

Список рекомендованої літератури:

Базова

1. Галасюк С.С. Організація туристичних подорожей та екскурсійної діяльності: навчальний посібник/ С. С. Галасюк, С. Г. Нездоймінов. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 178 с.
2. Жарков Г.Н. Правовое обеспечение международного туризма: учебно-практическое пособие/ Г. Н. Жарков. – К.: Кондор, 2012. – 486 с. – (Юридична книга)
3. Кифяк В.Ф. Організація туризму: Навчальний посібник/ В.Ф. Кифяк; В. Ф. Кияк. – Чернівці: Книги – XXI, 2008. – 344 с.
4. Кудла Н.Є. Менеджмент туристичного підприємства: підручник/ Н. Є. Кудла. – К.: Знання, 2012. – 343 с.
5. Мальська М.П. Організація та планування діяльності туристичних підприємств: теорія та практика: навчальний посібник/ М. П. Мальська, О. Ю. Бордун. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 248 с.

Допоміжна

1. Алієна-Барановська В.М. Міжнародний туризм: навчальний посібник-довідник/ В. М. Алієна-Барановська, І. І. Дахно. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 344 с.
2. Аріон О.В. Організація транспортного обслуговування туристів: навчальний посібник/ О. В. Аріон. – К.: Альтерпрес, 2008. – 192 с. – (Бібліотека професійного менеджера)
3. Дядечко Л.П. Економіка туристичного бізнесу: Навчальний посібник/ Л. П. Дядечко. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 224 с.
4. Економіка готельного та ресторанного господарства: Збірник тестових завдань/ Т. І. Ткаченко [та ін.]. – К.: КНТЕУ, 2011. – 72 с.
5. Мальська М.П. Міжнародний туризм і сфера послуг: підручник/ М. П. Мальська, Н. В. Антонюк, Н. М. Ганич. – К.: Знання, 2008. – 661 с.
6. Мальська М.П. Організація готельного обслуговування: підручник/ М. П. Мальська, І. Г. Пандяк, Ю. С. Занько. – К.: Знання, 2011. – 366 с.
7. Міжнародний туризм: навчальний посібник/ Т. В. Божидаркін [и др.]. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 312 с.
8. Михайліченко Г.І. Організація туризму: Опорний конспект лекцій. Ч.2. Організація маршрутів та турів/ Г. І. Михайліченко. – К.: КНТЕУ, 2011. –141 с.
9. Уніфіковані технології готельних послуг: Навчальний посібник/ За ред. В.К. Федорченка; Л.Г. Лук'янова, Т.Т. Дорошенко, І.М. Мінич. – К.: Вища школа, 2001. – 237 с.
10. Управління якістю послуг готелів: методологія та практика: монографія/ Т. І. Ткаченко [та ін.]; Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України; Київський національний торговельно-економічний університет. – К.: КНТЕУ, 2012. – 728 с.

Інформаційні ресурси

1. Понимание туризма: Базовый глоссарий [Електронний ресурс] — Режим доступу:http://www.unwto.org/pdf/Understanding_Tourism-BasicGlossary_RU.pdf
2. World Tourism Organization UNWTO [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www2.unwto.org/>
3. International Recommendations for Tourism Statistics 2008 (IRTS 2008) [Електронний ресурс] Режим доступу:
4. <http://statistics.unwto.org/en/content/conceptual-framework-tourism-statistics-international-recommendations-tourism-statistics-200>
5. Tourism Satellite Account: Recommended Methodological Framework (TSA:RMF 2008) [Електронний ресурс] Режим доступу:
6. <http://statistics.unwto.org/en/content/conceptual-framework-tsa-tourism-satellite-account-recommended-methodological-framework-tsar>
7. Державне агентство з туризму та курортів [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.tourism.gov.ua/ua/>.

Тема 5. Оборотний капітал

Мета практичного заняття:

- *сформувати у студентів розуміння економічного змісту таких категорій:* поняття оборотного капіталу (обігових коштів), структура оборотного капіталу підприємства, структура оборотних фондів, структура фондів обігу;
- *набути практичних навичок і вмінь з застосування методів обчислення* показників обігових коштів і *оцінки* їх відповідності нормативним значенням; *визначати* показники стану та ефективності використання оборотних коштів, способи підвищення ефективності використання оборотних коштів підприємства.

Теоретична частина

Питання для обговорення:

1. Загальна характеристика оборотних коштів.
2. Нормування оборотних коштів.
3. Ефективність використання

Основні розрахункові формули:

Розрахунок основних показників ефективності використання оборотних коштів

1) *Коефіцієнт оборотності оборотних коштів:*

$$K_{об} = \frac{РП}{ОК} = \frac{360}{t_{об}}$$

- де: *РП* – обсяг реалізованого турпродукту за звітний період;
ОК – середній залишок оборотних коштів за звітний період;
t_{об} – тривалість одного обороту оборотних коштів.

2) *Тривалість одного обороту оборотних коштів:*

$$t_{об} = \frac{360}{K_{об}} = \frac{360 \cdot ОК}{РП}$$

3) *Обсяг вивільнених, або залучених оборотних коштів визначається:*

$$\Delta ОК = \frac{РП_{зс}}{360} \cdot (t_{об}^{зс} - t_{об}^n),$$

- де: *РП_{зс}* – обсяг реалізованих послуг за звітний період;
t_{об}^{зс}, t_{об}ⁿ – тривалість одного обороту оборотних коштів відповідно за звітний та попередній періоди.

Питання для самоконтролю:

1. Поняття оборотного капіталу (обігових коштів).
2. Структура оборотного капіталу підприємства.
3. Структура оборотних фондів. Структура фондів обігу.
4. Норматив обігових коштів.

5. Нормування оборотних коштів.
6. Показники стану та ефективності використання оборотних коштів.
7. Підвищення ефективності використання оборотних коштів підприємства

Практичні завдання

Завдання 1

Пов'язати наведені нижче терміни з їх визначеннями

Поняття	Визначення
2. Оборотний капітал	А) оцінка запасів, за якою, запаси використовуються у тій послідовності, у якій вони надходили на підприємство (відображені у бухгалтерському обліку), тобто запаси, які першими відпускаються у виробництво (продаж та інше вибуття), оцінюються за собівартістю перших за часом надходження запасів.
b. Оборотні фонди	Б) очікувана ціна реалізації запасів в умовах звичайної діяльності за вирахуванням очікуваних витрат на завершення їх виробництва та реалізацію.
c. Незавершене виробництво	В) частина виробничих фондів підприємства, що повністю споживаються в кожному виробничому циклі виготовлення продукції, переносять всю свою вартість на вартість цієї продукції і в процесі виробництва змінюють свою натуральну форму.
d. Оборотні кошти	Г) коефіцієнт, що показує, скільки оборотів здійснили оборотні кошти за певний період
e. Фонди обігу	Д) продукція, яка придбана підприємством для наступного продажу.
f. Коефіцієнт оборотності	Е) залишки готової продукції на складах підприємств, відвантажені, але не оплачені покупцями товари, залишки коштів підприємств на поточному рахунку в банку, касі, у розрахунках, у дебіторській заборгованості, а також вкладені в короткострокові цінні папери.
g. Запаси	Є) частина постійного капіталу, яка витрачається на придбання на ринку предметів праці та оплату праці робочої сили.
h. Товари	Ж) кошти, авансовані в оборотні виробничі фонди і фонди обігу для забезпечення безперервності процесу виробництва, реалізації продукції та отримання прибутку.
i. ФІФО	З) предмети праці, що призначені для обробки, переробки, використання у виробництві для господарських потреб, а також засоби праці, які підприємство включає до складу малоцінних та швидкозношуваних предметів.
j. Чиста вартість реалізації запасів	І) предмети праці, які перебувають у процесі виробництва на різних стадіях оброблення безпосередньо на робочих місцях у цехах, на дільницях, або ж у процесі транспортування від одного робочого місця до іншого.

Завдання 2

На основі звітних даних та планових варіантів підвищення ефективності використання виробничих запасів підприємства заповнить таблицю.

Вихідні дані для розрахунків

Показники	Звітний рік	Варіанти підвищення ефективності		
		перший	другий	третій
Обсяг реалізованої продукції, тис. грн	9 230		9 150	11 140
Середньоденний залишок виробничих запасів, тис. грн	256	256		395
Тривалість одного обороту, днів	10	8	8	

Завдання 3

Чистий дохід виробничого підприємства у звітному році становив 5 652 тис. грн, середньорічна вартість оборотних активів – 2 358 тис. грн. Визначте коефіцієнт оборотності, тривалість одного обороту та коефіцієнт завантаження оборотності оборотних активів.

Список рекомендованої літератури:

Базова

1. Галасюк С.С. Організація туристичних подорожей та екскурсійної діяльності: навчальний посібник/ С. С. Галасюк, С. Г. Нездоймінов. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 178 с.
2. Жарков Г.Н. Правовое обеспечение международного туризма: учебно-практическое пособие/ Г. Н. Жарков. – К.: Кондор, 2012. – 486 с. – (Юридична книга)
3. Кифяк В.Ф. Організація туризму: Навчальний посібник/ В.Ф. Кифяк; В. Ф. Кияк. – Чернівці: Книги – XXI, 2008. – 344 с.
4. Кудла Н.Є. Менеджмент туристичного підприємства: підручник/ Н. Є. Кудла. – К.: Знання, 2012. – 343 с.
5. Мальська М.П. Організація та планування діяльності туристичних підприємств: теорія та практика: навчальний посібник/ М. П. Мальська, О. Ю. Бордун. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 248 с.

Допоміжна

1. Алієна-Барановська В.М. Міжнародний туризм: навчальний посібник-довідник/ В. М. Алієна-Барановська, І. І. Дахно. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 344 с.
2. Аріон О.В. Організація транспортного обслуговування туристів: навчальний посібник/ О. В. Аріон. – К.: Альтерпрес, 2008. – 192 с. – (Бібліотека професійного менеджера)
3. Дядечко Л.П. Економіка туристичного бізнесу: Навчальний посібник/ Л. П. Дядечко. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 224 с.
4. Економіка готельного та ресторанного господарства: Збірник тестових завдань/ Т. І. Ткаченко [та ін.]. – К.: КНТЕУ, 2011. – 72 с.
5. Мальська М.П. Міжнародний туризм і сфера послуг: підручник/ М. П. Мальська, Н. В. Антонюк, Н. М. Ганич. – К.: Знання, 2008. – 661 с.

6. Мальська М.П. Організація готельного обслуговування: підручник/ М. П. Мальська, І. Г. Пандяк, Ю. С. Занько. – К.: Знання, 2011. – 366 с.
7. Міжнародний туризм: навчальний посібник/ Т. В. Божидаркін [и др.]. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 312 с.
8. Михайліченко Г.І. Організація туризму: Опорний конспект лекцій. Ч.2. Організація маршрутів та турів/ Г. І. Михайліченко. – К.: КНТЕУ, 2011. –141 с.
9. Уніфіковані технології готельних послуг: Навчальний посібник/ За ред. В.К. Федорченка; Л.Г. Лук`янова, Т.Т. Дорошенко, І.М. Мінич. – К.: Вища школа, 2001. – 237 с.
10. Управління якістю послуг готелів: методологія та практика: монографія/ Т. І. Ткаченко [та ін.]; Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України; Київський національний торговельно-економічний університет. – К.: КНТЕУ, 2012. – 728 с.

Інформаційні ресурси

1. Понимание туризма: Базовый глоссарий [Електронний ресурс] — Режим доступу:http://www.unwto.org/pdf/Understanding_Tourism-BasicGlossary_RU.pdf
2. World Tourism Organization UNWTO [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www2.unwto.org/>
3. International Recommendations for Tourism Statistics 2008 (IRTS 2008) [Електронний ресурс] Режим доступу:
4. <http://statistics.unwto.org/en/content/conceptual-framework-tourism-statistics-international-recommendations-tourism-statistics-200>
5. Tourism Satellite Account: Recommended Methodological Framework (TSA:RMF 2008) [Електронний ресурс] Режим доступу:
6. <http://statistics.unwto.org/en/content/conceptual-framework-tsa-tourism-satellite-account-recommended-methodological-framework-tsar>
7. Державне агентство з туризму та курортів [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.tourism.gov.ua/ua/>.

Тема 6. Витрати на формування та реалізацію туристичної продукції

Мета практичного заняття:

- *сформувати у студентів розуміння економічного змісту таких категорій:* сутність витрат підприємства, класифікація витрат підприємства, класифікація операційних витрат; структура витрат; поняття собівартості продукції, види собівартості продукції, пособи планування собівартості продукції;
- *набути практичних навичок з обчислення витрат підприємства, калькулювання собівартості продукції.*

Теоретична частина

Питання для обговорення:

1. Загальна характеристика витрат на виробництво продукції.
2. Управління витратами на підприємстві.
3. Сукупні витрати та собівартість продукції

Основні розрахункові формули

Визначення собівартості продукції туристичного підприємства

1) *Собівартість з урахуванням впливу різних факторів:*

$$C_{mn} = C_{mn}^b - \sum \Delta C_a$$

де: C_{mn} – плановий розмір собівартості;

C_{mn}^b – собівартість базового року;

ΔC_a – абсолютна зміна собівартості.

2) *Абсолютна зміна собівартості під впливом різних факторів:*

$$\Delta C_a = C_{mn}^b \cdot \Delta C_b$$

де: ΔC_b – відносна зміна собівартості

3) *Відносна зміна собівартості:*

$$\Delta C_b = \pm \Delta C_{nn} \pm \Delta C_{en} \pm \Delta C_{me},$$

де: ΔC_{nn} – зміна собівартості під впливом зміни продуктивності праці;

ΔC_{en} – зміна собівартості під впливом зміни випуску продукції;

ΔC_{me} – зміна собівартості під впливом зміни матеріальних витрат.

4) *Зміна собівартості під впливом зміни продуктивності праці:*

$$\Delta C_{nn} = \left(1 - \frac{I_{zn}}{I_{nn}}\right) \cdot d_{zn}$$

де: I_{zn}, I_{nn} – індекс зміни зарплати і продуктивності праці відповідно;

d_{zn} – частка зарплати в собівартості.

5) *Зміна собівартості під впливом зміни випуску продукції (послуг).*

$$\Delta C_{en} = \left(1 - \frac{I_{yng}}{I_{en}}\right) \cdot d_{yng}$$

де: $I_{упв}, I_{ен}$ – індекс зміни умовно-постійних витрат і випуску продукції (послуг) відповідно;
 $d_{умв}$ – частка умовно-постійних витрат в собівартості

б) *Зміна собівартості під впливом зміни матеріальних витрат.*

$$\Delta C_{мс} = (1 - I_{мс}) \cdot d_{мс}$$

де: $I_{мс}$ – індекс зміни матеріальних витрат;
 $d_{мс}$ – частка матеріальних витрат в собівартості.

Питання для самоконтролю:

1. Сутність витрат підприємства.
2. Класифікація витрат підприємства.
3. Класифікація операційних витрат.
4. Методика розподілу виробничих накладних витрат.
5. Структура витрат.
6. Крапка безбитковості.
7. Поняття собівартості продукції.
8. Види собівартості продукції.
9. Способи планування собівартості продукції.
10. Калькулювання собівартості продукції.
11. Статті калькуляції витрат.
12. Методи калькулювання.
13. Методичні підходи щодо обґрунтування розміру статей калькуляції.
14. Шляхи зниження витрат виробництва та собівартості продукції

Практичні завдання

Завдання 1

Використовуючи дані, які наведені у таблиці:

1. Розрахуйте структуру витрат підприємства та її динаміку, зробіть висновки.
2. Виділіть статті: прямі та непрямі, умовно-постійні та умовно-змінні, прості та комплексні.
3. Розрахуйте виробничу та повну собівартість.

Вихідні дані для розрахунків

(тис. грн)

Статті	Минулий рік	Звітний рік
Сировина та матеріали	1 250	1 486
Покупні, комплектуючі, напівфабрикати	95	90
Паливо, енергія	487	520
Основна заробітна плата за відрядними розцінками	312	415
Додаткова заробітна плата	52	59
Відрахування на соціальні потреби	130	170
Витрати, пов'язані з підготовкою та освоєнням виробництв	8	10
Знос спеціальних інструментів	13	13

Витрати на утримання та експлуатацію обладнання	65	71
Загальновиробничі витрати	55	58
Загальногосподарські витрати	78	89
Комерційні витрати	64	83
Витрати внаслідок технічного браку	8	13

Завдання 2

Туристичне підприємство реалізує тури одного напрямку, ціна туру – 1 800 грн, середні змінні витрати – 900 грн, загальні постійні витрати – 15 000 тис. грн. Визначте критичний обсяг випуску і реалізації продукції у вартісному і кількісному вираженні.

Завдання 3

За планом реструктуризації туристичне підприємство планує збільшити обсяг реалізації турів. Визначте оптимальний обсяг турів та оптимальні ціни, при яких гранична виручка перевищуватиме граничні витрати підприємства. Базова ціна включає рентабельність виробництва туру у розмірі 15 %. Підприємство може реалізовувати тури у обсягах, наведених у таблиці.

Вихідні дані для розрахунків

Обсяг реалізованих турів, т	Собівартість туру, грн
1500	32 000
2500	32 570
3500	33 200
4500	33 550
5.500	35 500
6500	41 200

Список рекомендованої літератури:

Базова

1. Галасюк С.С. Організація туристичних подорожей та екскурсійної діяльності: навчальний посібник/ С. С. Галасюк, С. Г. Нездоймінов. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 178 с.
2. Жарков Г.Н. Правовое обеспечение международного туризма: учебно-практическое пособие/ Г. Н. Жарков. – К.: Кондор, 2012. – 486 с. – (Юридична книга)
3. Кифяк В.Ф. Організація туризму: Навчальний посібник/ В.Ф. Кифяк; В. Ф. Кияк. – Чернівці: Книги – XXI, 2008. – 344 с.
4. Кудла Н.Є. Менеджмент туристичного підприємства: підручник/ Н. Є. Кудла. – К.: Знання, 2012. – 343 с.
5. Мальська М.П. Організація та планування діяльності туристичних підприємств: теорія та практика: навчальний посібник/ М. П. Мальська, О. Ю. Бордун. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 248 с.

Допоміжна

1. Алієна-Барановська В.М. Міжнародний туризм: навчальний посібник-довідник/ В. М. Алієна-Барановська, І. І. Дахно. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 344 с.
2. Аріон О.В. Організація транспортного обслуговування туристів: навчальний посібник/ О. В. Аріон. – К.: Альтерпрес, 2008. – 192 с. – (Бібліотека професійного менеджера)

3. Дядечко Л.П. Економіка туристичного бізнесу: Навчальний посібник/ Л. П. Дядечко. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 224 с.
4. Економіка готельного та ресторанного господарства: Збірник тестових завдань/ Т. І. Ткаченко [та ін.]. – К.: КНТЕУ, 2011. – 72 с.
5. Мальська М.П. Міжнародний туризм і сфера послуг: підручник/ М. П. Мальська, Н. В. Антонюк, Н. М. Ганич. – К.: Знання, 2008. – 661 с.
6. Мальська М.П. Організація готельного обслуговування: підручник/ М. П. Мальська, І. Г. Пандяк, Ю. С. Занько. – К.: Знання, 2011. – 366 с.
7. Міжнародний туризм: навчальний посібник/ Т. В. Божидаркін [и др.]. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 312 с.
8. Михайліченко Г.І. Організація туризму: Опорний конспект лекцій. Ч.2. Організація маршрутів та турів/ Г. І. Михайліченко. – К.: КНТЕУ, 2011. –141 с.
9. Уніфіковані технології готельних послуг: Навчальний посібник/ За ред. В.К. Федорченка; Л.Г. Лук'янова, Т.Т. Дорошенко, І.М. Мінич. – К.: Вища школа, 2001. – 237 с.
10. Управління якістю послуг готелів: методологія та практика: монографія/ Т. І. Ткаченко [та ін.]; Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України; Київський національний торговельно-економічний університет. – К.: КНТЕУ, 2012. – 728 с.

Інформаційні ресурси

1. Понимание туризма: Базовый глоссарий [Електронний ресурс] — Режим доступу:http://www.unwto.org/pdf/Understanding_Tourism-BasicGlossary_RU.pdf
2. World Tourism Organization UNWTO [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www2.unwto.org/>
3. International Recommendations for Tourism Statistics 2008 (IRTS 2008) [Електронний ресурс] Режим доступу:
4. <http://statistics.unwto.org/en/content/conceptual-framework-tourism-statistics-international-recommendations-tourism-statistics-200>
5. Tourism Satellite Account: Recommended Methodological Framework (TSA:RMF 2008) [Електронний ресурс] Режим доступу:
6. <http://statistics.unwto.org/en/content/conceptual-framework-tsa-tourism-satellite-account-recommended-methodological-framework-tsar>
7. Державне агентство з туризму та курортів [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.tourism.gov.ua/ua/>.

Тема 7. Товарна і цінова політика туристичного підприємства

Мета практичного заняття:

- *сформувати у студентів розуміння економічного змісту таких категорій:* сутність операційної діяльності підприємства, складові операційної діяльності, принципи організації операційної діяльності, організаційні типи виробництва, методи організації операційної діяльності.
- *набути практичних навичок з застосування методів ціноутворення* на продукцію туристичного підприємства.

Теоретична частина

Питання для обговорення:

1. Характеристика ціни на продукцію.
2. Методи ціноутворення на продукцію

Основні розрахункові формули

Визначення ціни пакета туристичних послуг

Ціна турпакета в розрахунку на одного туриста визначається за формулою:

$$Ц = \left(\frac{C + П + П_d - З}{Ч_t} \cdot I_{кз} \right) \cdot I_{ндв}$$

- де: Ц – ціна турпакета в розрахунку на одного туриста, грн.;
- С – вартість послуг, які входять до пакета, складеного туроператором;
- П_д – непрямі податки на окремі види послуг, грн.;
- З – знижки, які можуть бути надані;
- П – прибуток туроператора, грн.;
- $I_{кз}$ – індекс комісійного збору;
- $I_{ндв}$ – індекс ПДВ;
- $Ч_t$ – чисельність туристів у групі та супроводжуючих осіб.

Питання для самоконтролю:

1. Сутність операційної діяльності підприємства.
2. Складові операційної діяльності.
3. Принципи організації операційної діяльності.
4. Організаційні типи виробництва.
5. Методи організації операційної діяльності.
6. Основні форми організації виробництва.

Практичні завдання

Завдання 1

Пов'язати наведені нижче терміни з їх визначеннями.

Термін	Визначення
1. Виробничий процес	А) виробництво, що характеризується виготовленням виробів партіями, які періодично повторюються; обмеженою номенклатурою виготовлених виробів; застосуванням універсального і спеціалізованого устаткування; середньою кваліфікацією працівників; детальною розробкою технологічних процесів; відносно більшими витратами підготовки виробництва нових виробів порівняно з одиничним типом виробництва.
2. Виробничий цикл	Б) сукупність взаємозв'язаних дій людей, засобів праці та природи, потрібних для цілеспрямованого, постадійного перетворення вихідної сировини та матеріалів у готову продукцію, яка призначена як для споживання, так і для подальшої переробки.
3. Тривалість виробничого циклу	В) календарний період часу, протягом якого виріб або партія виробів, що обробляються, проходять усі операції виробничого процесу або певної його частини і перетворюються в завершений продукт.
4. Масове виробництво	Г) комплексна характеристика організаційно-технічного рівня виробництва, що охоплює номенклатуру продукції, обсяг виробництва, випуск однотипної продукції, характер завантаження робочих місць, кваліфікацію робітників, собівартість продукції
5. Одиничне виробництво	Д) тип виробництва, який створює передумови для поглиблення спеціалізації та підвищення продуктивності праці, що веде до збільшення ефективності виробництва.
6. Операція	Е) процес упорядкування, координації й оптимізації в просторі й часі науково-дослідних і проектно-конструкторських робіт, освоєння та виготовлення продукції для задоволення потреб споживачів і отримання прибутку
7. Серійне виробництво	Є) виробництво, що характеризується широкою номенклатурою продукції; виготовленням виробів в одиничних екземплярах або малими серіями; застосуванням універсального устаткування; відсутністю закріплення певних операцій за окремими працівниками; відсутністю детальної розробки технологічного процесу виготовлення виробу; порівняно невисокою вартістю підготовки виробництва нових виробів.
8. Тип виробництва	Ж) завершена частина виробничого процесу, яка виконується на одному робочому місці, над тим самим предметом праці без переналагодження устаткування
9. Технологічний цикл	З) Інтервал календарного часу від початку першої виробничої операції до закінчення останньої
10. Організація виробництва	І) тривалість технологічних операцій

Завдання 2.

– Розрахувати кількість реалізованих путівок та обсяг виручки підприємства, що дозволить забезпечити цільовий прибуток у розмірі 45 тис. грн.

– Скласти пояснювальну аналітичну записку. Вихідні дані показані в таблиці.

Вихідні дані

Показники	Значення показників, тис. грн
Цільовий прибуток	45,0
Постійні втрати	215,0
Змінні витрати на 1 тур	1050,0
Ціна 1 путівки	1780,0

Завдання 3

Визначити обсяг реалізації турів до Болгарії у точці беззбиткової діяльності підприємства.

Скласти пояснювальну аналітичну записку. Вихідні дані представлені в таблиці.

Вихідні дані

Показники	Значення показників, ум. грош. од.
Середня ціна туру	370,0
Середні змінні витрати на 1 тур	210,0
Загальні постійні витрати підприємства	850,0

Список рекомендованої літератури:

Базова

1. Галасюк С.С. Організація туристичних подорожей та екскурсійної діяльності: навчальний посібник/ С. С. Галасюк, С. Г. Нездоймінов. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 178 с.
2. Жарков Г.Н. Правовое обеспечение международного туризма: учебно-практическое пособие/ Г. Н. Жарков. – К.: Кондор, 2012. – 486 с. – (Юридична книга)
3. Кифяк В.Ф. Організація туризму: Навчальний посібник/ В.Ф. Кифяк; В. Ф. Кияк. – Чернівці: Книги – XXI, 2008. – 344 с.
4. Кудла Н.Є. Менеджмент туристичного підприємства: підручник/ Н. Є. Кудла. – К.: Знання, 2012. – 343 с.
5. Мальська М.П. Організація та планування діяльності туристичних підприємств: теорія та практика: навчальний посібник/ М. П. Мальська, О. Ю. Бордун. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 248 с.

Допоміжна

1. Алієна-Барановська В.М. Міжнародний туризм: навчальний посібник-довідник/ В. М. Алієна-Барановська, І. І. Дахно. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 344 с.
2. Аріон О.В. Організація транспортного обслуговування туристів: навчальний посібник/ О. В. Аріон. – К.: Альтерпрес, 2008. – 192 с. – (Бібліотека професійного менеджера)
3. Дядечко Л.П. Економіка туристичного бізнесу: Навчальний посібник/ Л. П. Дядечко. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 224 с.

4. Економіка готельного та ресторанного господарства: Збірник тестових завдань/ Т. І. Ткаченко [та ін.]. – К.: КНТЕУ, 2011. – 72 с.
5. Мальська М.П. Міжнародний туризм і сфера послуг: підручник/ М. П. Мальська, Н. В. Антонюк, Н. М. Ганич. – К.: Знання, 2008. – 661 с.
6. Мальська М.П. Організація готельного обслуговування: підручник/ М. П. Мальська, І. Г. Пандяк, Ю. С. Занько. – К.: Знання, 2011. – 366 с.
7. Міжнародний туризм: навчальний посібник/ Т. В. Божидаркін [и др.]. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 312 с.
8. Михайліченко Г.І. Організація туризму: Опорний конспект лекцій. Ч.2. Організація маршрутів та турів/ Г. І. Михайліченко. – К.: КНТЕУ, 2011. –141 с.
9. Уніфіковані технології готельних послуг: Навчальний посібник/ За ред. В.К. Федорченка; Л.Г. Лук'янова, Т.Т. Дорошенко, І.М. Мінич. – К.: Вища школа, 2001. – 237 с.
10. Управління якістю послуг готелів: методологія та практика: монографія/ Т. І. Ткаченко [та ін.]; Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України; Київський національний торговельно-економічний університет. – К.: КНТЕУ, 2012. – 728 с.

Інформаційні ресурси

1. Понимание туризма: Базовый глоссарий [Електронний ресурс] — Режим доступу:http://www.unwto.org/pdf/Understanding_Tourism-BasicGlossary_RU.pdf
2. World Tourism Organization UNWTO [Електронний ресурс] — Режим доступу:<http://www2.unwto.org/>
3. International Recommendations for Tourism Statistics 2008 (IRTS 2008) [Електронний ресурс] Режим доступу:
4. <http://statistics.unwto.org/en/content/conceptual-framework-tourism-statistics-international-recommendations-tourism-statistics-200>
5. Tourism Satellite Account: Recommended Methodological Framework (TSA:RMF 2008) [Електронний ресурс] Режим доступу:
6. <http://statistics.unwto.org/en/content/conceptual-framework-tsa-tourism-satellite-account-recommended-methodological-framework-tsar>
7. Державне агентство з туризму та курортів [Електронний ресурс] Режим доступу:<http://www.tourism.gov.ua/ua/>.

Тема 8. Фінансово-економічні результати суб'єктів господарювання

Мета практичного заняття:

- *сформувати у студентів розуміння економічного змісту таких категорій:* дохід та його види, економічна природа прибутку, функції прибутку, класифікація прибутку, система показників рентабельності, фактори впливу на суму прибутку та рівень рентабельності, планування прибутку, розподіл прибутку, шляхи зростання рентабельності підприємства.
- *отримати практичні навички з розрахунків і аналізу* фінансово-економічного стану діяльності підприємства, показників оцінки майнового стану, показників оцінки фінансової стійкості, показників оцінки платоспроможності, показників ділової активності.

Теоретична частина

Питання для обговорення:

1. Сутність та класифікація фінансових результатів.
2. Точка беззбитковості.
3. Оцінка ефективності діяльності підприємства

Основні розрахункові формули:

Аналіз фінансових результатів діяльності підприємства

1) *Рентабельність роботи туроператора* розраховується у відсотках до виручки (доходу) від реалізації турпродукту та окремих послуг за формулою:

$$P^{то} = \frac{\Pi_{ч}}{Д_{ч}} \cdot 100\%$$

де: $\Pi_{ч}$ – чистий прибуток туроператора;
 $Д_{ч}$ – чистий дохід (виручка) від реалізації туроператора.

2) *Рентабельність комісійної винагороди турагента:*

$$P^{то} = \frac{\Pi_{ч}}{К} \cdot 100\%$$

де: $\Pi_{ч}$ – чистий прибуток турагента;
 $К$ – комісійна винагорода турагента.

3) *Рентабельність фонду оплати праці*, яка означає, скільки чистого прибутку підприємства припадає на 100 грн. заробітної плати трудового колективу.

$$P^{фоп} = \frac{\Pi_{ч}}{ФОП} \cdot 100\%$$

де: $P^{фоп}$ – рентабельність фонду оплати праці;
 $ФОП$ – фонд оплати праці підприємства.

5) *Рентабельність використання трудових ресурсів* розраховується як відношення прибутку до середньооблікової чисельності працівників підприємства.

$$P^{TP} = \frac{\Pi_q}{Ч_{cp}} \cdot 100\%$$

де: P^{mp} – рентабельність використання трудових ресурсів;
 $Ч_{cp}$ – середньооблікова чисельність працівників.

б) *Коефіцієнт забезпеченості власними коштами (K_{BK})* характеризує ступінь забезпеченості підприємства власними оборотними коштами, які необхідні для фінансової стійкості:

$$K_{BK} = \frac{(ВД - НА)}{ОА} > 0,1$$

де: $ВД$ – власні джерела;
 $ОА$ – оборотні активи.

7) *Коефіцієнт маневреності власного капіталу (K_M)* показує, яка частина власного капіталу використовується для фінансування поточної діяльності. Оптимальне значення коефіцієнта $K_M = 0,5$.

$$K_M = \frac{(ВД - НА)}{ВД}$$

8) *Коефіцієнт співставлення власних та залучених коштів (K_{CK})* дає найбільш загальну оцінку фінансовій стійкості підприємства. Нормативне значення показника повинно бути не більш 1.

$$K_{CK} = \frac{(ДП + ВД)}{ВД}$$

де: $ДП$ - довгострокові пасиви.

9) *Коефіцієнт автономії (K_A)* (коефіцієнт незалежності, або коефіцієнт концентрації власного капіталу) показує питому вагу власних коштів в загальній сумі джерел фінансування. Нормативне значення не менш 0,5.

$$K_a = \frac{ВД}{ВБ}$$

де: $ВБ$ - валюта балансу.

10) *Коефіцієнт фінансової залежності (K_ϕ)*, який виступає оберненим показником коефіцієнта автономії. Збільшення даного коефіцієнта свідчить про підвищення частки позикових коштів у фінансуванні підприємств і навпаки. Якщо $K_\phi = 1$, то підприємство не має позик.

$$K_\phi = \frac{ВБ}{ВД}$$

Питання для самоконтролю:

1. Сутність фінансово-економічних результатів підприємства.
2. Дохід та його види.
3. Економічна природа прибутку.
4. Функції прибутку.

5. Класифікація прибутку.
6. Система показників рентабельності.
7. Фактори впливу на суму прибутку та рівень рентабельності.
8. Планування прибутку. Розподіл прибутку.
9. Шляхи зростання рентабельності підприємства.
10. Оцінка фінансово-економічного стану діяльності підприємства.
11. Показники оцінки майнового стану.
12. Показники оцінки фінансової стійкості.
13. Показники оцінки платоспроможності.
14. Показники ділової активності.

Практичні завдання

Завдання 1

Визначити обсяг реалізації турів до Болгарії у точці беззбиткової діяльності підприємства.

Скласти пояснювальну аналітичну записку. Вихідні дані представлені в таблиці.

Вихідні дані

Показники	Значення показників, ум. грош. од.
Середня ціна туру	370,0
Середні змінні витрати на 1 тур	210,0
Загальні постійні витрати підприємства	850,0

Завдання 2

У таблиці представлено спрощений баланс підприємства на початок року. За даними балансу обчисліть показники оцінки фінансового стану підприємства.

Вихідні дані для розрахунків

(тис. грн)

Актив	Сума	Пасив	Сума
1. Основні фонди	565	1. Внески власників	431
2. Нематеріальні активи	75	2. Нерозподілений прибуток	260
3. Інше майно	15	3. Амортизаційні суми	25
4. Грошові кошти на рахунку і в касі	32	4. Довгострокова кредиторська заборгованість	12
5. Цінні папери	21	5. Облігації	3
6. Дебіторська заборгованість	8	6. Заборгованість працівникам по заробітній платі	2
7. Виробничі запаси	10		
8. Витрати майбутніх періодів	2		
9. Готова продукція	5		
Усього активів	733	Усього пасивів	733

Завдання 3

Розрахуйте показники рентабельності підприємства за даними таблиці.

Вихідні дані для розрахунків

Показники	Значення
Обсяг випуску продукції, од.	8 000
Оптова ціна за одиницю продукції, грн	65
Собівартість одиниці продукції, грн	48
Прибуток від реалізації продукції підсобного господарства, грн	3 850
Збитки від позареалізаційних операцій, грн	1 845
Середньорічна вартість основних фондів, грн	195 000
Середньорічна вартість нормованих оборотних засобів, грн	45 600
Ставка податку на прибуток, %	20

Список рекомендованої літератури:

Базова

1. Галасюк С.С. Організація туристичних подорожей та екскурсійної діяльності: навчальний посібник/ С. С. Галасюк, С. Г. Нездоймінов. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 178 с.
2. Жарков Г.Н. Правовое обеспечение международного туризма: учебно-практическое пособие/ Г. Н. Жарков. – К.: Кондор, 2012. – 486 с. – (Юридична книга)
3. Кифяк В.Ф. Організація туризму: Навчальний посібник/ В.Ф. Кифяк; В. Ф. Кияк. – Чернівці: Книги – ХХІ, 2008. – 344 с.
4. Кудла Н.Є. Менеджмент туристичного підприємства: підручник/ Н. Є. Кудла. – К.: Знання, 2012. – 343 с.
5. Мальська М.П. Організація та планування діяльності туристичних підприємств: теорія та практика: навчальний посібник/ М. П. Мальська, О. Ю. Бордун. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 248 с.

Допоміжна

1. Алієна-Барановська В.М. Міжнародний туризм: навчальний посібник-довідник/ В. М. Алієна-Барановська, І. І. Дахно. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 344 с.
2. Аріон О.В. Організація транспортного обслуговування туристів: навчальний посібник/ О. В. Аріон. – К.: Альтерпрес, 2008. – 192 с. – (Бібліотека професійного менеджера)
3. Дядечко Л.П. Економіка туристичного бізнесу: Навчальний посібник/ Л. П. Дядечко. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 224 с.
4. Економіка готельного та ресторанного господарства: Збірник тестових завдань/ Т. І. Ткаченко [та ін.]. – К.: КНТЕУ, 2011. – 72 с.
5. Мальська М.П. Міжнародний туризм і сфера послуг: підручник/ М. П. Мальська, Н. В. Антонюк, Н. М. Ганич. – К.: Знання, 2008. – 661 с.
6. Мальська М.П. Організація готельного обслуговування: підручник/ М. П. Мальська, І. Г. Пандяк, Ю. С. Занько. – К.: Знання, 2011. – 366 с.
7. Міжнародний туризм: навчальний посібник/ Т. В. Божидаркін [и др.]. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 312 с.
8. Михайліченко Г.І. Організація туризму: Опорний конспект лекцій. Ч.2. Організація маршрутів та турів/ Г. І. Михайліченко. – К.: КНТЕУ, 2011. –141 с.
9. Уніфіковані технології готельних послуг: Навчальний посібник/ За ред. В.К. Федорченка; Л.Г. Лук'янова, Т.Т. Дорошенко, І.М. Мінич. – К.: Вища школа, 2001. – 237 с.
10. Управління якістю послуг готелів: методологія та практика: монографія/ Т. І. Ткаченко

[та ін.]; Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України; Київський національний торговельно-економічний університет. – К.: КНТЕУ, 2012. – 728 с.

Інформаційні ресурси

1. Понимание туризма: Базовый глоссарий [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://www.unwto.org/pdf/Understanding_Tourism-BasicGlossary_RU.pdf
2. World Tourism Organization UNWTO [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www2.unwto.org/>
3. International Recommendations for Tourism Statistics 2008 (IRTS 2008) [Електронний ресурс] Режим доступу:
4. <http://statistics.unwto.org/en/content/conceptual-framework-tourism-statistics-international-recommendations-tourism-statistics-200>
5. Tourism Satellite Account: Recommended Methodological Framework (TSA:RMF 2008) [Електронний ресурс] Режим доступу:
6. <http://statistics.unwto.org/en/content/conceptual-framework-tsa-tourism-satellite-account-recommended-methodological-framework-tsar>
7. Державне агентство з туризму та курортів [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.tourism.gov.ua/ua/>.

Тема 9. Регулювання, прогнозування та планування діяльності туристичних підприємств

Мета практичного заняття:

- висвітлення питань теорії та практики планування виробничо-господарської та соціально-економічної діяльності туристичного підприємства в ринкових умовах;
- набуття практичних навичок використання методів прогнозного аналізу у розрахунках очікуваних результатів діяльності підприємства.

Теоретична частина

Питання для обговорення:

1. Державне економічне регулювання діяльності суб'єктів господарювання.
2. Сутність, значення і основні принципи планування діяльності підприємства.
3. Види планування.
4. Методи планування на підприємстві.

Основні розрахункові формули

Розрахункові формули:

1) *Планова потреба в сировині і продуктах кожного виду на місяць:*

$$H_{пл} = H_{\epsilon} \cdot Ч_m \cdot Д$$

де: $H_{пл}$ – планова норма сировини і продуктів на весь контингент споживачів;
 H_{ϵ} – норма витрат сировини і продуктів в день на одного споживача;
 $Ч_m$ – планова чисельність туристів;
 $Д$ – кількість днів у періоді

2) *Плановий випуск продукції в грошовому виразі*

$$ВП = H_{пл} + Н$$

де: $Н$ – сума націнки, встановлена підприємством харчування

3) *Показники завантаження ємності готелю*

а) *коефіцієнт завантаження готелю:*

$$K_{зз} = \frac{K_H^p}{K_H^{np}}$$

де: K_H^p – кількість реалізованих (планових) номерів;
 K_H^{np} – кількість номерів, які пропонувалися для продажу.

б) *коефіцієнт завантаження номерного фонду готелю:*

$$K_{зн} = \frac{Ч_m}{K_H^p}$$

де: $Ч_m$ – чисельність туристів (гостей).

в) *коефіцієнт використання спальних місць:*

$$K_{\text{в}} = \frac{K_{\text{м}}^{\text{в}}}{K_{\text{м}}^{\text{п}}}$$

де: $K_{\text{м}}^{\text{в}}$ – кількість спальних місць, які були фактично використані;
 $K_{\text{м}}^{\text{п}}$ – кількість потенційних спальних місць у готелі.

Питання для самоконтролю:

1. Трансформація та її моделі.
2. Сутність та мета реструктуризації.
3. Форми і види реструктуризації.
4. Етапи реструктуризації.
5. Форми та методи реструктуризації.
6. Програма реструктуризації.
7. Реалізація та оцінка ефективності реструктуризації.
8. Сутність санації суб'єктів господарювання.
9. Стратегія санації.
10. Програма санації.
11. Структура проекту санації, економічні показники оцінювання санації.

Практичні завдання

Завдання 1

Визначити планову норму продуктів кафе в готельно-туристичному комплексі на 120 туристів на місяць, якщо норма витрат продукту А в день на одного туриста – 300 г., продукту Б – 100 г., продукту В – 200 г, продукту Г – 200 г та продукту Д – 250 г. Ціна продуктів становить: продукту А – 20 грн./кг, продукту Б – 35 грн./кг, продукту В – 42 грн./кг, продукту Г – 30 грн./кг та продукту Д – 5 грн./кг. Також визначити плановий випуск продукції в грошовому виразі, якщо націнка кафе становить 70%.

Завдання 2.

Визначити показники завантаження ємності готелю за місяць, якщо на початок місяця в стані готовності перебувало 83 номери по 2 місця кожний. Фактично за місяць було реалізовано 72 номери. За цей же період послугами готелю скористалося 217 осіб. Загальна кількість спальних місць, використаних за місяць, становила 138 місць.

Список рекомендованої літератури:

Базова

1. Галасюк С.С. Організація туристичних подорожей та екскурсійної діяльності: навчальний посібник/ С. С. Галасюк, С. Г. Нездоймінов. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 178 с.
2. Жарков Г.Н. Правовое обеспечение международного туризма: учебно-практическое пособие/ Г. Н. Жарков. – К.: Кондор, 2012. – 486 с. – (Юридична книга)

3. Кифяк В.Ф. Організація туризму: Навчальний посібник/ В.Ф. Кифяк; В. Ф. Кияк. – Чернівці: Книги – XXI, 2008. – 344 с.
4. Кудла Н.Є. Менеджмент туристичного підприємства: підручник/ Н. Є. Кудла. – К.: Знання, 2012. – 343 с.
5. Мальська М.П. Організація та планування діяльності туристичних підприємств: теорія та практика: навчальний посібник/ М. П. Мальська, О. Ю. Бордун. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 248 с.

Допоміжна

1. Алієна-Барановська В.М. Міжнародний туризм: навчальний посібник-довідник/ В. М. Алієна-Барановська, І. І. Дахно. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 344 с.
2. Аріон О.В. Організація транспортного обслуговування туристів: навчальний посібник/ О. В. Аріон. – К.: Альтерпрес, 2008. – 192 с. – (Бібліотека професійного менеджера)
3. Дядечко Л.П. Економіка туристичного бізнесу: Навчальний посібник/ Л. П. Дядечко. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 224 с.
4. Економіка готельного та ресторанного господарства: Збірник тестових завдань/ Т. І. Ткаченко [та ін.]. – К.: КНТЕУ, 2011. – 72 с.
5. Мальська М.П. Міжнародний туризм і сфера послуг: підручник/ М. П. Мальська, Н. В. Антонюк, Н. М. Ганич. – К.: Знання, 2008. – 661 с.
6. Мальська М.П. Організація готельного обслуговування: підручник/ М. П. Мальська, І. Г. Пандяк, Ю. С. Занько. – К.: Знання, 2011. – 366 с.
7. Міжнародний туризм: навчальний посібник/ Т. В. Божидаркін [и др.]. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 312 с.
8. Михайліченко Г.І. Організація туризму: Опорний конспект лекцій. Ч.2. Організація маршрутів та турів/ Г. І. Михайліченко. – К.: КНТЕУ, 2011. –141 с.
9. Уніфіковані технології готельних послуг: Навчальний посібник/ За ред. В.К. Федорченка; Л.Г. Лук'янова, Т.Т. Дорошенко, І.М. Мінич. – К.: Вища школа, 2001. – 237 с.
10. Управління якістю послуг готелів: методологія та практика: монографія/ Т. І. Ткаченко [та ін.]; Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України; Київський національний торговельно-економічний університет. – К.: КНТЕУ, 2012. – 728 с.

Інформаційні ресурси

1. Понимание туризма: Базовый глоссарий [Електронний ресурс] — Режим доступу:http://www.unwto.org/pdf/Understanding_Tourism-BasicGlossary_RU.pdf
2. World Tourism Organization UNWTO [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www2.unwto.org/>
3. International Recommendations for Tourism Statistics 2008 (IRTS 2008) [Електронний ресурс] Режим доступу:
4. <http://statistics.unwto.org/en/content/conceptual-framework-tourism-statistics-international-recommendations-tourism-statistics-2008>
5. Tourism Satellite Account: Recommended Methodological Framework (TSA:RMF 2008) [Електронний ресурс] Режим доступу:
6. <http://statistics.unwto.org/en/content/conceptual-framework-tsa-tourism-satellite-account-recommended-methodological-framework-tsar>
7. Державне агентство з туризму та курортів [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.tourism.gov.ua/ua/>.

Тема 10. Управління ризиком у підприємницькій діяльності та шляхи запобігання банкрутства туристичних підприємств

Мета практичного заняття:

- *сформувати у студентів розуміння економічного змісту таких категорій:* структура функціональних складових частин економічної безпеки, етапи процесу організації економічної безпеки;
- *набути вмінь надавати аналітичну оцінку* рівня економічної безпеки підприємства, аналізувати та розробляти заходи щодо її підвищення.

Теоретичні питання

Питання для обговорення:

1. Класифікаційні ознаки туристських ризиків
2. Загальна характеристика процесу реструктуризації підприємств.
3. Практика здійснення та ефективність реструктуризації підприємств.
4. Санация суб'єктів господарювання.
5. Ліквідація збанкрутілих підприємств

Основні розрахункові формули

Визначення рівня ризику

1) Дисперсія:

$$\sigma^2 = \sum_{i=1}^n P_i (r_i - E(r))^2, \text{ де: } \sigma - \text{дисперсія;}$$

n – кількість спостережень;

P – можлива частота (імовірність) одержання окремих варіантів очікуваного показника;

r – конкретне значення можливих варіантів показника;

E(r) – середнє очікуване значення показника.

2) Середньоквадратичний (стандартний) відхил:

$$\sigma = \sqrt{\sum_{i=1}^n P_i (r_i - E(r))^2},$$

3) Коефіцієнт варіації:

$$CV = \frac{\sigma}{E(r)},$$

4) Коефіцієнт «бета»:

$$\beta = \frac{K \sigma_i}{\sigma_m},$$

де: K – ступінь кореляції між рівнем прибутковості індивідуальних акцій (чи їх портфеля) і середнім рівнем ринкової прибутковості акцій загалом;
 σ_i – стандартний відхил прибутковості індивідуальних акцій (чи їх портфеля загалом);

σ_M – стандартний відхил прибутковості ринка акцій загалом.

Рівень фінансового ризику окремих цінних паперів визначають на основі таких значень β :

$\beta = 1$ – середній рівень;

$\beta > 1$ – високий рівень;

$\beta < 1$ – низький рівень.

5) *Ступінь ризику неефективності інвестицій:*

$$\omega = R * \left(1 + \frac{1-\alpha}{\alpha} * \ln(1-\alpha) \right),$$

де: ступінь ризику неефективності інвестицій.

$$\alpha = -\frac{NPV_{\min}}{NPV_{\text{avg}} - NPV_{\min}},$$

де: $NPV_{\min}$ – мінімальне значення показника чистої поточної вартості інвестицій;

NPV_{avg} – середньоочікуване значення показника чистої поточної вартості інвестицій.

$$R = \frac{NPV_{\min}}{NPV_{\max} - NPV_{\min}},$$

де: $NPV_{\max}$ – максимальне значення показника чистої поточної вартості інвестицій.

Питання для самоконтролю:

1. Сутність та основні види ризиків у діяльності підприємств туристичної сфери.
2. Класифікація та характеристика ризиків туристичних підприємств.
3. Види та характеристика втрат підприємств туристичної індустрії від ризикових подій.
4. Оцінка розміру господарського ризику і можливих фінансових втрат.
5. Банкрутство підприємства: його суть та форми регулювання в Україні.
6. Основні причини, що призводять до банкрутства туристичних підприємств.
7. Санація підприємств та умови її проведення.
8. Форми санації туристичних підприємств, порядок та черговість задоволення претензій кредиторів у разі банкрутств.

Практичні завдання

Завдання 1.

Розподіліть перераховані ризики на фінансові, виробничі, інвестиційні:

- а) недолік оборотних коштів;
- б) нестійкість попиту;
- в) несвоєчасна поставка комплектуючих;
- г) кваліфікація кадрів;
- д) прибутковість проекту;

- е) надання кредитів під новий проект;
- ж) зміна курсу валют;
- з) банкрутство постачальника сировини;
- и) далекість від транспортних вузлів;
- к) наявність альтернативних джерел сировини;
- л) погроза страйку;
- м) впровадження передової технології;
- н) інжиніринг бізнесу;
- о) зміна процентних ставок по банківських вкладах;
- п) зміна прибутковості державних короткострокових зобов'язань;
- р) співвідношення власних і позикових фінансових ресурсів підприємства.

Завдання 2.

Проаналізуйте платоспроможність підприємства протягом року.

Показник	На початок року	Квартали			
		I	II	III	IV
1. Загальний коефіцієнт покриття	2,39	3,17	2,09	3,66	3,54
2. Абсолютна ліквідність	0,66	0,8	0,46	0,52	6,91
3. Термінова ліквідність	0,66	0,8	1,48	0,59	6,97
4. Поточна ліквідність	6,72	9,24	5,35	11,46	13,73
5. Маневреність функціонує-ного капіталу	1,06	1,02	0,89	1,04	0,53
6. Частка оборотних коштів в активах	0,3	0,29	0,35	0,35	0,46
7. Коефіцієнт забезпеченості власними середовищами	0,88	0,9	0,82	0,92	0,56

Завдання 3

Використовуючи індекс Альтмана, обчислити ймовірність банкрутства підприємства за даними, наведеними в табл.

Показник	Сума, тис. грн.
Виручка від реалізації продукції	2732,5
Податок на додану вартість	455,5

Чиста виручка від реалізації продукції	2277,0
Валові витрати на виробництво і реалізацію продукції	2168,3
Балансовий прибуток від реалізації продукції	108,7
Прибутковий податок	32,6
Чистий прибуток	76,1
Вартість власного оборотного капіталу	577,2
Загальна вартість активів	1843,4
Обсяг позичкових коштів	4500,0
Обсяг власного капіталу	6700,0

Список рекомендованої літератури:

Базова

1. Галасюк С.С. Організація туристичних подорожей та екскурсійної діяльності: навчальний посібник/ С. С. Галасюк, С. Г. Нездоймінов. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 178 с.
2. Жарков Г.Н. Правовое обеспечение международного туризма: учебно-практическое пособие/ Г. Н. Жарков. – К.: Кондор, 2012. – 486 с. – (Юридична книга)
3. Кифяк В.Ф. Організація туризму: Навчальний посібник/ В.Ф. Кифяк; В. Ф. Кияк. – Чернівці: Книги – XXI, 2008. – 344 с.
4. Кудла Н.Є. Менеджмент туристичного підприємства: підручник/ Н. Є. Кудла. – К.: Знання, 2012. – 343 с.
5. Мальська М.П. Організація та планування діяльності туристичних підприємств: теорія та практика: навчальний посібник/ М. П. Мальська, О. Ю. Бордун. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 248 с.

Допоміжна

1. Алієна-Барановська В.М. Міжнародний туризм: навчальний посібник-довідник/ В. М. Алієна-Барановська, І. І. Дахно. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 344 с.
2. Аріон О.В. Організація транспортного обслуговування туристів: навчальний посібник/ О. В. Аріон. – К.: Альтерпрес, 2008. – 192 с. – (Бібліотека професійного менеджера)
3. Дядечко Л.П. Економіка туристичного бізнесу: Навчальний посібник/ Л. П. Дядечко. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 224 с.
4. Економіка готельного та ресторанного господарства: Збірник тестових завдань/ Т. І. Ткаченко [та ін.]. – К.: КНТЕУ, 2011. – 72 с.
5. Мальська М.П. Міжнародний туризм і сфера послуг: підручник/ М. П. Мальська, Н. В. Антонюк, Н. М. Ганич. – К.: Знання, 2008. – 661 с.
6. Мальська М.П. Організація готельного обслуговування: підручник/ М. П. Мальська, І. Г. Пандяк, Ю. С. Занько. – К.: Знання, 2011. – 366 с.
7. Міжнародний туризм: навчальний посібник/ Т. В. Божидаркін [и др.]. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 312 с.
8. Михайліченко Г.І. Організація туризму: Опорний конспект лекцій. Ч.2. Організація маршрутів та турів/ Г. І. Михайліченко. – К.: КНТЕУ, 2011. –141 с.
9. Уніфіковані технології готельних послуг: Навчальний посібник/ За ред. В.К. Федорченка; Л.Г. Лук`янова, Т.Т. Дорошенко, І.М. Мінич. – К.: Вища школа, 2001. – 237 с.
10. Управління якістю послуг готелів: методологія та практика: монографія/ Т. І. Ткаченко [та ін.]; Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України; Київський національний торговельно-економічний університет. – К.: КНТЕУ, 2012. – 728 с.

Інформаційні ресурси

1. Понимание туризма: Базовый глоссарий [Электронный ресурс] — Режим доступа:http://www.unwto.org/pdf/Understanding_Tourism-BasicGlossary_RU.pdf
2. World Tourism Organization UNWTO [Электронный ресурс] — Режим доступа:<http://www2.unwto.org/>
3. International Recommendations for Tourism Statistics 2008 (IRTS 2008) [Электронный ресурс] Режим доступа:
4. <http://statistics.unwto.org/en/content/conceptual-framework-tourism-statistics-international-recommendations-tourism-statistics-200>
5. Tourism Satellite Account: Recommended Methodological Framework (TSA:RMF 2008) [Электронный ресурс] Режим доступа:
6. <http://statistics.unwto.org/en/content/conceptual-framework-tsa-tourism-satellite-account-recommended-methodological-framework-tsar>
7. Державне агентство з туризму та курортів [Электронный ресурс] Режим доступа:
<http://www.tourism.gov.ua/ua/>.

Методичні рекомендації до виконання індивідуальних завдань

Підготовка індивідуального завдання відбувається у формі наукової доповіді (есе) і складається з таких частин: вступ, основна частина, висновки.

Вступ. У вступі студент обґрунтовує актуальність вибраної теми, дає характеристику сучасного стану досліджуваної проблеми та характеристику стану об'єкта дослідження. Слід визначити мету реферату, завдання, які необхідно вирішити при написанні реферату, предмет дослідження. У вступі звернути увагу на рівень розробленої теми у вітчизняній та закордонній літературі, доцільно виділити дискусійні питання та невирішені проблеми, провести короткий огляд основних публікацій авторів з досліджуваної проблеми. Обсяг вступу – 1 стор.

Основна частина роботи може поділятися на 2–3 параграфи. Основна частина присвячується теоретико-методологічним аспектам досліджуваної теми. Рекомендований обсяг основної частини реферату – 4–5 сторінок.

Висновки – коротке резюме з усього змісту реферату, висновки і рекомендації, що показують, якою мірою вирішено завдання і досягнуто мети дослідження, сформульованої у вступі. Результатами висновків є чіткі конкретні пропозиції з матеріалу дослідження та шляхи його вдосконалення. Обсяг – 1 стор.

Теми індивідуальних завдань

1. Особливості систем управління персоналом на підприємствах зарубіжних країн.
2. Конкурсно-контрактна система найму працівників підприємств.
3. Практичне значення основних та оборотних активів для здійснення процесу діяльності.
4. Видова (технологічна) структура основних засобів, чинники та тенденції її динаміки на виробничих підприємствах.
5. Тенденції розширеного відтворення основних засобів на підприємствах.
6. Напрями інтенсифікації відтворення та шляхи кращого використання основних засобів підприємства.
7. Правовий захист нематеріальних ресурсів підприємства.
8. Патентування і ліцензування підприємницької діяльності та ресурсів фірми.
9. Показники та шляхи кращого використання матеріальних ресурсів.
10. Сучасна політика ресурсозбереження та ефективність її здійснення.
11. Шляхи підвищення ефективності використання оборотних коштів підприємства.
12. Сучасні тенденції залучення і використання підприємствами фінансових інвестицій.
13. Державне регулювання та масштаби обігу цінних паперів підприємств.
14. Особливості та показники визначення ефективності випуску та реалізації (використання) різних видів цінних паперів підприємствами.
15. Основні підходи до економічного обґрунтування інвестиційних проектів підприємств.

16. Вплив нововведень на виробництво. Основні тенденції організаційного прогресу.
17. Основні тенденції організаційного прогресу.
18. Особливості оцінки ефективності організаційних, нововведень підприємствами.
19. Інноваційні стратегії зарубіжних і вітчизняних підприємств.
20. Тенденції формування національного науково-технічного потенціалу.
21. Особливості формування виробничої бази на підприємствах різних галузей.
22. Діагностика стану технічного розвитку підприємства: необхідність, сутність, процедура та основні показники.
23. Організаційно-економічне управління технічним розвитком підприємства.
24. Особливості визначення виробничих потужностей різногалузевих підприємств.
25. Конверсія і диверсифікація виробничих потужностей підприємств.
26. Тенденції розвитку потокового виробництва на підприємствах.
27. Малі підприємства в системі господарювання розвинених країн.
28. Спеціалізація, кооперування і конверсія виробничих підприємств: сутність та ефективність.
29. Сучасний досвід застосування гнучких автоматизованих виробництв.
30. Вплив інфраструктурних підрозділів на економіку підприємства.
31. Особливості організації та діяльності ремонтних підрозділів підприємств різних галузей.

Критерії оцінювання навчальних досягнень студента за результатами самостійної роботи

Рівень засвоєння студентів навчального матеріалу передбачених питаннями для самоконтролю визначається під час поточного контролю, що здійснюється протягом семестру під час проведення лекційних, практичних, семінарських занять.

На відміну від інших методів контролю і перевірки знань, метою ІЗ є діагностика продуктивної, творчої складової пізнавальної діяльності студентів, яка передбачає аналіз інформації, його інтерпретацію, побудову міркувань, порівняння фактів, підходів і альтернатив, формулювання висновків, особисту оцінку автора тощо. ІЗ оцінюється за критеріями: самостійності виконання; логічності та деталізації плану; повноти й глибини розкриття теми; наявності ілюстрацій (таблиці, рисунки, схеми тощо); кількості використаних джерел (не менше десяти); використання цифрової інформації та відображення практичного досвіду; наявності конкретних пропозицій; якості оформлення.

При визначенні балів за самостійну роботу, оцінці підлягають: рівень засвоєння теоретичних знань та практичних умінь і навичок з тем, включених до змістових модулів; самостійне опрацювання тем; виконання ІЗ. Самостійна робота оцінюється сумою набраних балів (максимальна сума – 20 балів).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ТА РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ ІНФОРМАЦІЇ

Базова

1. Галасюк С. С., Нездоймінов С. Г. Організація туристичних подорожей та екскурсійної діяльності : навчальний посібник. К. : Центр учбової літератури, 2013. 178 с.
2. Жарков Г. Н. Правовое обеспечение международного туризма: учебно-практическое пособие. К. : Кондор, 2012. 486 с.
3. Кифяк В. Ф. Організація туризму: Навчальний посібник. Чернівці : Книги – XXI, 2008. 344 с.
4. Кудла Н. Є. Менеджмент туристичного підприємства: підручник. К. : Знання, 2012. 343 с.
5. Мальська М. П., Бордун О. Ю. Організація та планування діяльності туристичних підприємств: теорія та практика: навчальний посібник. К. : Центр учбової літератури, 2012. 248 с.

Допоміжна

1. Алієна-Барановська В. М., Дахно І. І. Міжнародний туризм : навчальний посібник-довідник. К. : Центр учбової літератури, 2013. 344 с.
2. Аріон О. В. Організація транспортного обслуговування туристів: навчальний посібник. К. : Альтерпрес, 2008. 192 с. (Бібліотека професійного менеджера)
3. Дядечко Л. П. Економіка туристичного бізнесу : Навчальний посібник. К. : Центр учбової літератури, 2007. 224 с.
4. Економіка готельного та ресторанного господарства: Збірник тестових завдань / Т. І. Ткаченко [та ін.]. К. : КНТЕУ, 2011. 72 с.
5. Мальська М. П., Антонюк Н. В., Ганич Н. М. Міжнародний туризм і сфера послуг : підручник. К. : Знання, 2008. 661 с.
6. Мальська М. П., Пандяк І. Г., Занько Ю. С. Організація готельного обслуговування: підручник. К. : Знання, 2011. 366 с.
7. Міжнародний туризм : навчальний посібник / Т. В. Божидаркін та ін. К. : Центр учбової літератури, 2012. 312 с.
8. Михайліченко Г. І. Організація туризму: Опорний конспект лекцій. Ч.2. Організація маршрутів та турів. К. : КНТЕУ, 2011. 141 с.
9. Уніфіковані технології готельних послуг : Навчальний посібник / За ред. В. К. Федорченка; Л. Г. Лук'янова, Т. Т. Дорошенко, І. М. Мінич. К. : Вища школа, 2001. 237 с.
10. Управління якістю послуг готелів: методологія та практика : монографія / Т. І. Ткаченко [та ін.]; Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України; Київський національний торговельно-економічний університет. К. : КНТЕУ, 2012. 728 с.

Інформаційні ресурси

1. Понимание туризма: Базовый глоссарий. URL : http://www.unwto.org/pdf/Understanding_Tourism-BasicGlossary_RU.pdf
2. World Tourism Organization UNWTO. URL : <http://www2.unwto.org/>
3. International Recommendations for Tourism Statistics 2008 (IRTS 2008). URL : <http://statistics.unwto.org/en/content/conceptual-framework-tourism-statistics-international-recommendations-tourism-statistics-2008>
4. Tourism Satellite Account: Recommended Methodological Framework (TSA:RMF 2008). URL : <http://statistics.unwto.org/en/content/conceptual-framework-tsa-tourism-satellite-account-recommended-methodological-framework-tsar>
5. Державне агентство з туризму та курортів. URL : <http://www.tourism.gov.ua/ua/>.

ЗМІСТ

Вступ	3
Навчальна програма дисципліни	4
Структура навчальної дисципліни	11
Плани практичних занять:	
Тема 1. Види підприємств, їх організаційно-правові форми	12
Тема 2. Структура та управління підприємством	18
Тема 3. Персонал підприємства, продуктивність і оплата праці	22
Тема 4. Основний капітал підприємства	27
Тема 5. Оборотний капітал	31
Тема 6 Витрати на формування та реалізацію туристичної продукції	35
Тема 7. Товарна і цінова політика туристичного підприємства	39
Тема 8. Фінансово-економічні результати діяльності туристичного підприємства	43
Тема 9. Реструктуризація й санація підприємств	48
Тема 10. Банкрутство та ліквідація підприємства	51
Методичні рекомендації до виконання індивідуальних завдань	56
Теми індивідуальних завдань	56
Критерії оцінювання навчальних досягнень студента за результатами самостійної роботи	57
Список використаних та рекомендованих джерел інформації	58

Міністерство освіти і науки України
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

***ЕКОНОМІКА ТА ПЛАНУВАННЯ
ПІДПРИЄМСТВА В ТУРИЗМІ***

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК
для організації практичних занять та самостійної роботи
студентів спеціальності 242 Туризм

Здано до друку 28.01.2021 р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Гарнітура Times New Roman. Друк офсетний.
Ум.-друк. арк. 3,3. Наклад. 30 прим.

Віддруковано в ПНПУ імені В. Г. Короленка
вул. Остроградського, 2, м. Полтава, 36003